

Notat idem Abulensis hic esse prophetiam de Christo, sed cum allusione ad Davidem, itaque Davidis gesta hic perstringi: quare quaedam hic dicit, quae magis particulatim Davidi conveniunt, uti sunt: « Percutiet duces Moab; » et: « Erit Idumaea possessio ejus; Israel vero fortiteraget. » Alia vero magis proprie competunt Christo, uti sunt: « Orietur stella ex Jacob, perdet reliquias civitatis, » etc. Vide *Can.* 33.

Vers. 20.
Prophetat de Amalec.

20. QUOMODO VIDISSET AMALEC. — Erat Balaam in finibus Moab, in altissimo monte Phasga; unde facile vicinam regionem Amalecitarum videre poterat, saltem in confuso; unde et Moses ex eodem monte vidit et speculatus est totam terram Chanaan, secundum partes suas, scilicet generatim et in confuso, *Deut.* XXXIV, 1.

ASSUMENS PARABOLAM (id est prophetiam, *q. d.* Prophetans), ait: PRINCIPIMUM GENTIUM AMALEC, — *q. d.* Nobilissima gentium, aut prima gentium illarum, quae habitabant illo tempore juxta terram promissam, fuit Amalec. Alii: « Principium, inquit, gentium, » scilicet hostilium Israeli, fuit « Amalec; » unde Chaldaeus vertit, *principium bellorum Israel fuit Amalec.* Nam primus Amalec Israeli ex Aegypto venienti armatus occurrit, *Exod.* cap. XVII, ideoque « extrema » ejus « perditur, » id est, ut Septuaginta, *semen ejus peribit.* Saul enim Amalecitas delevit, *I Reg.* xv (4).

Vers. 21.
De Genesim, et de postea
de Thro.

21. VIDIT QUOMODO CINEUM. — Cinei sunt posterii Jethro, ut dixi cap. x, 29. Balaam ergo, sicut ex altissimo monte Phasga vidit Amalec, Moab et Edom, ita vidit et Cineos, quia ipsi erant in castris Israel, simulque vidit sortem, quam in Chanaan habituri erant in tribu Juda. Unde ait:

ROBUSTUM QUIDEM EST (et erit) HABITACULUM TUUM, — quia inter duodecim tribus Israel fortissimas jam degis, et in Chanaan in tribu Juda, quae fortissima est, habitabis.

SED SI IN PETRA POSUERIS NIDUM TUUM, — *q. d.* Etiamsi habitaculum tuum sit futurum fortissimum, uti praecessit. Alludit ad Hebraeorum *קן* *ken*, id est nidus, et ad *קני* *keni*, id est Cineus, *q. d.* Recte vocaris Cineus, quia instar avium altissime, quasi in petra, ponas *ken*, id est nidum, puta habitaculum tuum: inde tamen te detrahet Assur.

Topologie Gregorius, XXXI *Moral.* XXXIV: Nidum spei, inquit, sibi in arduis et petris construnt, qui cum illa aquila (S. Paulo) dicunt: « Nostra conversatio in caelis est. »

22. ET FUERIS ELECTUS DE STIRPE CIN. — Hebraea, prout illis puncta subjecerunt Massoretæ (ipsi enim pro *Cin*, punctarunt *Cain*), multum hic a nostra versione dissonant. Verum non esse legendum *Cain* (de Cain enim nulla praecessit mentio; nec Cinei ex Cain, sed ex Seth oriundi erant), sed *Cin*, patet ex Septuaginta et veteribus omni-

(1) Hebr. est, *postrema ejus tempora, seu pars ejus extrema, verget ad perniciem.*

bis. Unde et Vatablus legit, non *Cain*, sed *Cin*, vertitque, *etenim Cinus comburetur*, vel depascendo vastabitur. Rursum noster Interpres per commutationem duarum litterarum gutturalium affinium, scilicet legendo *chet* pro *ain*, puta pro *לבער* *lebaer*, legendo *לכור* *lebaer*, recte vertit, *si fuerit in electum Cin*, id est *si fuerit electus Cin*, *q. d.* Etsi stirps Cin, sive Jethro a Deo erecta sit praee aliis Gentibus, et associata Israelitis, tam in deserto, quam in terra promissa, tamen capietur ab Assyriis. Hinc patet Cin, unde dicitur sunt Cinei, fuisse nomen stirpis vel familiae, ex qua prognati sunt Cinei (2).

ASSUR ENIM CAPIET TE. — Cum enim Salmanassar transtulit 10 tribus Israel in terram Medorum, *IV Reg.* XVII, tunc cum eis eodem transtulit Cineos, id est progeniem Aber Cinei, qui recesserat ab aliis Cineis, et habitabat in sorte Nephthalim. Tunc enim Nephthalim translati sunt, ac consequenter Cinei inter eos commorantes. Alii tamen Cinei, in Juda habitantes, remanserunt: ex illis enim orti sunt Rechabite, quos laudat Jeremias, cap. XXXV.

23. HEU, QUIS VICTORUS EST? — *q. d.* Heu, quis desiderabit vivere, cum tante strages Cineorum et Amalecitarum, vel potius Assyriorum, Hebraeorum et Romanorum, de quibus sequitur, edentur? Haec enim verba sunt nova propheta, unde ad sequentia pertinent, non ad praecedentia. Ita Abulensis.

24. VENIENT IN TRIERIBUS (triremibus) DE ITALIA, SUPERABUNT ASSYRIOS, VASTABUNTQUE HEBRAEOS, ET AD EXTREMUM ETIAM IPSI PERIBUNT. — Pro Italia, hebraice est *כנעין* *kitim*, vel *ketim*, quod proprie Cyprum significat. Kitim enim fuit urbs Cyprum, ex qua ortus est Zano Stoicorum parens: a Kitio ergo tota insula Cyprus dicta videtur *Cetim*. Inde *Cetim* significat alias quaslibet insulas, atque ulterius omnes gentes, tam insularum, quam transmarinas. Unde hebraice ad verbum est, *venient ex latere Cetim*, puta venient ex Italia, uti vertunt Septuaginta, Noster, Chaldaeus, Vatablus et alii. Cetim enim, sive Cyprus, et aliae insulae interjacent inter Judaeam et Italiam, ita ut Italia, respectu Judaeae, sit a latere Cyprum, sive Cetim. Noster Gaspar Sanchez in *Isaia* cap. II, num. 21, putat insulas omnes, quae a Cypro ad Occidentale mare pertinent ad Gades usque, adscriptas fuisse Cethim filio Javan, *Gen.* x, 4, et ab eo nomen accepisse, sive insulae illae ad Libyem, sive ad Italicum, sive ad Graecum litus pertineant: et ab his insulis Italiam, Macedoniam aliasque regiones illis adjacentes vocari Cethim, quae conjectura non caret probabilitate. Chaldaeus discrete vertit, *venient naues a Romanis.* Licet enim Roma, tem-

(2) Hebr. est, *quemvis firma sit habitatio tua, positum in rupe nidus tuus, tantum, id est tamen, erit ad abolendum.* Quomodo? id est mox, *Assur te captivum abducat.* De origine Cineorum a Caino, filio Hobab, vid. *Jud.* IV, 41, coll. cum *Num.* x, 29.

Roma
tempore
Balaam
nequum
erat
condita

nore Balaam, nequum esset condita (condita est enim sub Achaz rege Juda, ut docet Eusebius in *Chronico*, vel, ut alii, sub Joatham patre Achaz), tamen Romam et Romanos conditum iri, eosque haec bella gesturos, spiritu prophético praevidebat Balaam.

Praedicit ergo hic amplissimam Romanorum potentiam, quod scilicet ipsi subjugaturi sint Assyrios, tunc rerum dominos, et consequenter omnes alias gentes, ipsosque etiam Hebraeos. Hos enim subjugavit prius Pompeius, mox Caesar Au-

gustus, qui Judaeam subiecit Herodi Ascalonite, et post eum Tetrarchis et Praesidibus, ut patet *Luc.* III, 1, ac tandem Hebraeos plane deleverunt Titus et Vespasianus, Romani: ac demum, quod ipsimet Romani perituri sim, ruente imperio, sub Alarico et Genserico regibus Gothorum; sed maxime sub decem regibus in fine mundi, qui Romam plane evertent et comburent; quos deinde partim occidet, partim subjugabit Antichristus, uti praedixit Daniel cap. VII, 8 et 24, et S. Joannes, *Apoc.* cap. XVII, vers. 12 et 16.

CAPUT VIGESIMUM QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Fornicantur Hebraei cum Madianitis, et colunt Beelphegor: hinc ad 24 millia, partim suspenduntur a Mose, partim a Deo occiduntur. Plagam hanc sedat Phinees, occidens Zambri et Cozbi, ideoque Deus illi sacerdotium in perpetuum consignat.

1. MORABATUR AUTEM EO TEMPORE ISRAEL IN SETTIM, et fornicatus est populus cum filiabus Moab, 2. quae vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt et adoraverunt deos earum. 3. Initiatusque est Israel Beelphegor; et iratus Dominus, 4. ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulis, ut avertatur furor meus ab Israel. 5. Dixitque Moyses ad iudices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. 6. Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moysen, et omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. 7. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, sur-rexit de medio multitudinis, et arrepto pugione, 8. ingressus est post virum Israelitem in lupanar, et perdidit ambos simul, virum scilicet et mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga a filiis Israel, 9. et occisi sunt viginti quatuor millia hominum. 10. Dixitque Dominus ad Moysen: 11. Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis avertit iram meam a filiis Israel, quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. 12. Idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem foederis mei, 13. et erit tam ipsi quam semini ejus pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, et expiavit scelus filiorum Israel. 14. Erat autem nomen viri Israelitae, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione et tribu Simeonis. 15. Porro mulier Madianitide, quae pariter interfecta est, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. 16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 17. Hostes vos sentiant Madianitae, et percutite eos, 18. quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos, et decipere insidiis per idolum Phogor, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quae percussa est in die plagae pro sacrilegio Phogor.

1. MORABATUR AUTEM EO TEMPORE ISRAEL IN SETTIM. — Est haec 42 et ultima mansio Hebraeorum in deserto, puta in campestribus Moab; nam ex Settium Josue misit exploratores duos, mortuo Mose, in Chanaan, *Josue* II, 1. In Settium ergo gesta et dicta sunt omnia quae deinceps in Numeris, et quae toto Deuteronomio describuntur. Hic locus,

Numer. XXXII, 49, vocatur *Abelsatim*, addita voce *abel*, id est luctus, forte ob luctum idololatriarum, qui cum essent Hebraei, hoc capite in Settium caesi narrantur. Ita Abulensis.

1 et 2. ET FORNICATUS EST POPULUS CUM FILIABUS MOAB, QUAE VOCAYERUNT EOS AD SACRIFICIA SUA. — Ecce hic est executio consilii Balaam, quod ipsi

in discessu a Balac se ei daturum promiserat cap. preced. vers. 14. Scilicet Moabitae et Madianitae, ut vite suae consulere, ne ab Hebraeis superarentur et occiderentur, filias pulcherrimas submisserunt ad castra Hebraeorum, quae eos ad luxuriam, et inde ad idololatriam pellicerent, ut ita Deus eis irasceret, eosque desereret, ac a Moabitae et vinei et trucidari permetteret.

Disce his quanta sit illecebra et vis pulchritudinis in feminis. Adversus Hebraeos milites, non armatas turmas, sed pulchras feminas intrui praecipit rex Balac, idque ex consilio Balaam, quem Origenes hic ita loquentem inducit: « Non virtute militum, sed mulierum decore pugnandum est, nec armorum vigore, sed inmolite feminarum; procul amove armorum manum, et electam congrega speciem puellarum forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captivat; vincetur specie, qui non vincuntur prelio. »

Nota hic primo, vilitatem et viles animos Moabitarum et Madianitarum, qui omnes virginis suas alienae et hostili genti prostituere, pro quibus et quarum pudicitia usque ad mortem omnes pugnare debuissent. Virgilius ergo fecisset, fortiter in bello occumbendo, vel cuiquam generi mortis se exponendo, quam suadendo, imo sinendo virginis suas tam infanda pati, imo agere. Fuit haec Gentilium oecitas, qui parvi pudicitiam, magni vitam faciebant. Ita Abulensis.

Nota secundo: Puellae haec tulerunt secum deos suos, puta idola Beelphegor, et idolothyta, id est idola illi immolata et consecrata, ut juvenes Hebraeorum, primo ad idolothyta comedenda, inde per ea ad idola ipsa colenda pellicerent. Lenoecia eorum, et artes quibus deceptur Hebraeos, pulchre enarrat Josephus, lib. IV *Antiquit.* cap. V. eodem etiam modo Julianus Apostata Christianos Constantinopolitanos per idolothyta voluit pellicere, imo cogere ad idola colenda, uti narrat Neclarius Archiepiscopus Constantinopolitanus in oratione quam habuit initio Quadragesimae, et Theodoretus, lib. I *Histor.* cap. XIV.

Nota tertio, puellas has primo sua pulchritudine, ornatu et blanditiis pellexisse Hebraeos in sui concupiscentiam; inde cum viderent eos in sui amoris exardescere, non permittebant eos sibi committere, quosque per blanditias illectos inducunt ad comedendum de idolothytis Beelphegor, ac tandem adthurificandum vel immolandum ipsi Beelphegor; itaque consummabatur iniquitas et idololatria. Aut potius, videntur haec puellae primo illexisse Hebraeos ad concubitum; inde jam eos sibi devinctos habentes, pellexerunt eos ad idolothyta, ac tandem ad idola, puta ad stum Beelphegor colendum. Hoc posterius enim ordo verborum hic S. Scripturae magis significat; et hic meretricium est mos, ut prius juvenes suis amoribus irretiant, deinde eos impellant quo voluit. Si enim haec puellae prius idololatriam Hebraeis proposuissent, patuisset eorum fraus, easque

cum idolis suis aversati fuissent Hebraei. Atque hoc modo Salomon a complexu mulierum ad idola ab eisdem deductus est. Amor enim et libido mentes sapientum demantat; et, ut ait Plato: « Amantissimi animus in suo corpore moriens, in alieno est vivens. » Unde

Nota quarto: Plerique omnes Hebraei hac fraude et illecebra puellarum capti sunt, et haec fuit causa, quare Moses eos non punivit; quod enim major pars populi ad eas declinavit, ita ut non timerent Moysen, patet ex eo quod, videntur Mose et toto populo, Judaeus ille ingressus est ad Madianitidem, vers. 6. Si enim timuisset Moysen aut reliquam populum, vel non ivisset ad eorum, aut non fecisset palam. Moses ergo eos punire non est ausus, sed flebat, ut dicitur vers. 6, et dolabat valde eum paucis habentibus zelum Dei, orabatque Deum de more ad ostium tabernaculi. Unde Deus jussit fornicantes hosce suspendi, ac mox ex Dei jussu Moses vigorem animosque resumpsi; sciebat enim Deum mandantem, daturum vires ad exsequendum, et facturum ut nemo resistere posset. Itaque configit; multi enim, etiam ex primogenis, suspensi fuerant, nemine contradicente, vel hiscere audente. Ita Abulensis.

Moraliter, Abbas ille in *Vitis Patrum*, lib. V, tit. *De fornicatione*, cuidam tentato spiritu fornicationis hoc dedit remedium: « Scis, inquit, quid fecerint Madianitae: ornauerunt filias suas, et staturerunt eas in conspectu Israelitarum; non tamen extorserunt aliquibus ut miscerentur cum eis, sed qui voluerunt, incurrerunt in eis. Alii autem indignantes comminati sunt, et cum inierit eorum qui presumpserant, uti sunt fornicationem; ita agendum est de fornicatione. Et quando initium faciunt loqui in corde tuo, non respondeas eis; sed surgens ora, et age penitentiam, dicens: Fili David, miserere mei. »

Cum FILIUS MOAB, — et cum filiabus Madian, ut patet vers. 6 et 17; hoc ab eis fraudem et noxam omnes Madianitae ab Hebraeis ceciderunt, ut patet cap. XXXI.

3. INITIATUSQUE EST ISRAEL BEELPHEGOR. — q. d. Israel initiatus est sacris Beelphegor, illi se addixit, conjunxit et consecravit. Ita Hebraea, Chaldaeae et Septuaginta. Vatablus vertit, *conjugatus est Israel ipsi Beelphegor*. Idololatra enim init quasi conjungit et copulam cum idolo, praesertim Priapo; hic enim colebatur copula meretricia.

BEELPHEGOR. — Phegor et Phogor et Beelphegor idem sunt; Baal enim sive Beel, bel et Belus (haec omnia enim idem sunt), generale erat nomen doctum, quod ad certum aliquem determinabatur, addendo aliud nomen, ut Beelzebub erat deus zebub, id est muscarum, quia civitatem Accaron, invocatus a civibus, a muscis liberabat; Beel-sephon deus Aquilonis; Baalberith erat Baal, id est deus fœderis; Baalpharasim erat deus Pharasim. Sic Beelphegor erat Baal, sive deus, Phegor

Phegor
Hebraei
cum his
puellis
poco-
rant.

Beelphe-
gor erat
Priapus.

Secundo, Beelphegor sive Phegor erat is quem Gentius voce nonnihil (Phegor enim hebraice dicitur *Peor*, unde Priapus) detorta Priapum vocaverunt; ita docet S. Hieronymus, lib. VIII in *Isai.* cap. XXV, sub finem libri: « Beelphegor, inquit, interpretatur Priapus; » et Isidorus, lib. VIII, cap. *De Diis Gentium*: « Beelphegor, inquit, Latini Priapum vocant, coluntque quasi Deum hortorum; fuit enim ipse de Lampsaco, civitate Hellespontica, de qua pulsus est, eumque propter virili membri magnitudinem, in numerum deorum suorum Graeci transtulerunt, atque in nomine hortorum sacraverunt: unde et dicitur ipse praesesse hortis, propter eorum fecunditatem. » Idem docent Andreas Masius et Arias Montanus in *Josue* XII, 20, et alii passim.

Tertio, Priapus dicitur esse Beelphegor, id est deus desiderii, hoc est concupiscentiae, ideoque aperto ore depletus fuit, ait Arias Montanus in *Osee* IX. Vel dicitur esse Beelphegor, à monte Phogor in quo colebatur (1); vel potius Beelphegor hebraice est, q. d. Deus apertionis vel nuditatis; radix enim *ph* par significat aperire et nudare. Priapus enim, utpote praeses obscenitatis, nuda membra ostentabat, aequae ac ejus sacerdotes in ipsis saceris. Imo nonnulli censent ab hoc deo obsceno Phegor sive Phogor dictum esse montem Phogor, quia in ipso colebatur. Hinc S. Hieronymus, lib. II *Comment.* in *Osee* IX: « Beelphegor, inquit, interpretatur habens in ore tentiginis, id est in summitate pellem, ut turpitudinem membri virilis ostenderet. » Idem in *Notitibus Hebraicis*: « Beelphegor, inquit, idem est quod habens os pellicum, » quasi Beelphegor sicut *Baal*, id est habens, pe, id est os, or, id est pellicis. Unde

Quarto, erat Beelphegor imago viri nudi, qui habebat pellem mortui in ore, quod significabat non esse remedium mortalitatis, nec naturam fugientem liberari posse, nisi per os cibo et potu materia libidini et generationi subministraretur, per quam natura fugiens lenetur et propagetur in prole, inquit Christophorus a Castro in *Jerem.* XVIII, 7. S. Hieronymus tamen paulo ante citatus ait hanc pellem fuisse tentiginis membri virilis, et libera in cap. IX *Osee*: « Beelphegor, inquit, interpretatur habens in ore, id est in summitate pudendi, resectam glandem. » Vel proprie Beelphegor idem est quod habens os pellicis, id est habens glandem ex pelle extantem, idque verus videtur; erat enim Beelphegor praeses et iudex obscenitatis. Sic et Joannes Fernandus et alii tradunt Beelphegor ad irritandam aduentium libidinem, detectis pudendis sedisse, quae tanta erant, ut accederent ad magnitudinem pudendi asinini. Unde et Priapo asinus immolabatur.

Quinto, cultus Beelphegor consistebat in otio, comessationibus, vacatione et libertate ab omni disciplina, honestate et pudicitia. Hinc sacerdo-

(1) Ita Sallustius de *Diis Syris*, Synt. I, cap. V, p. 168.

tes habebant feminas, scilicet meretrices, *Osee* IV, 14, quarum principes fuit Maacha; mater Asa regis Juda, quam Asa amovit, et Priapum evertit, in *Reg.* XV, 13. Rita colendi Priapum turpissimos recenset Herodotus in *Europae*, et alii.

Sexto, putat a Castro, et Adrichanius in *Descriptione terrae sanctae*, pag. 129, et alii, Beelphegor esse Chamus: uterque enim fuit deus Moabitarum, diciturque hebraice Chamus a *שם* *Chamas*, id est, quasi palpans et contrectans: erat enim obscenissimus; vel a *שם* *Chamas*, id est latitare, occultare, ut Chamus fuerit Baebus *שם*, quem noctu per epulas et effrenas libidines colebant, indeque dicit comessationes *שם* et *שם*, id est, cantiones et salutationes lascivas. Unde Athenaeus, lib. I, cap. XXVII: « Magnò, inquit, in honore habetur Priapus in Lampsaco, qui ex epithelo idem est et Dionysius (id est Baebus) sic dicitur, ut triumphus et dithyrambus. »

Idem ergo sunt Beelphegor, Priapus, Chamus, Baebus, *שם*; hunc ergo deum colunt Baebantes, et qui libidinis vacant. Hoc ergo exemplum Israelitarum haec *Sanctum*, eorumque puniunt, quae recenset vers. 2 et 9, congrue proponi potest Christianis in Baebantibus. Fuerunt enim hi primi Baebantes: haec enim contigitur anno quadragesimo ab exitu ex Aegypto, qui fuit vita *שם* 120, mundi 2468, ut dixi cap. XX, initio.

4. TOLLE CUSCROS PRINCIPES, ET SUSPENDE EOS CONTRA SOLEM. — Tos Vatablus et alii referunt ad principes, quasi illi omnes, utpote eriminiis vel rei, vel conserentes; aut non impeditis, jubentur his suspensuri. Haec enim suspensio et apertus videtur. Alii tamen, et verius, eos referunt non ad principes, sed ad fornicatores et idololatrias, de quibus dixit *שם*, q. d. *Tolle*, vel, ut hebraice est, *accipe*, id est: convoca et congrega principes, ut illi, quasi iudices jubentur suspendi contra solem eos, qui fornicatores et idololatrias Beelphegor sunt rei. Unde Chaldaeusclare vertit, *tolle omnes principes populi, et occide illum qui reus fuerit*. Jussit ergo hic Mos congregari principes, non quasi rei ad st. pendium, sed quasi iudices, qui cogno-scerent, quinam afines essent erimini. Illi obsequenter, quaslescuntque essent, ut *Cham* principes essent. Ita id esse patet primo. Nam non est verisimile omnes principes haec apostatasse a Deo, esseque suspensos; imo eorum arum *anstat* ex eo quod, post haec, Zambri p. inceps *Abus* *Sidon*, fornicans etiam Madianitide, non suspensus, sed a Phinees pugione est confossus *שם* 14. Secundo, quia hi principes erant iudices *שם*, quibus *שם* Moses vers. 5: « Occidat *שם*, quique proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. » Ita Abulensis, Eugubinus et Hebraei.

SUSPENDE EOS CONTRA SOLEM. — Nota: Hi fornicantes et idololatrias iugentur suspendi contra solem, ut facies eorum iugominie exponatur, qui

Forma
Beelphe-
gor.

non erubuerunt tantum nefas patrare : et ut tropologiae haec figura proclamet, inquit Cyrillus, lib. XIV *De Adorat.*, quod nemo possit effugere, vel manum, vel oculum illum summi Iudicis, qui instar solis omnia, etiam arcana, quae in cubilibus et lectis geruntur, intuetur, quodque ipse secreto peccantes et fornicantes in publicum producat in die iudicii, ad visionem omni carni, ut ait Isaias, cap. ult. vers. ult., ab eisque gravissimas poenas exiget (1).

UT AVERTATUR FUROR MEUS, — qui alioqui in totum populum, vel consentientem, vel negligentem has sordes punire, deserviret, uti saepe alias deservit. Discant hic Christiani principes et iudices, Deum adulteria, scortationes aliaque peccata, praesertim publica, in totum populum, qui ea in suo coetu, vel republica tolerat, vindicare, ac proinde si populi tutores esse velint, uti debent, sotes puniant, Deique offensae et iustitiae satisficiant : si quo Dei iram et vindictam tam a se, quam a toto populo avertent.

5. OCCIDAT PRAESIDIOSQUE PROXIMOS SUOS, QUI INTIATI SUNT PECCATIBUS. — « Occidat, » id est suspendat. Hoc enim iussit Deus vers. 4. Jubeat hic Moses ut principes in amicos inquirant, et quos reos repererint, plectant : unde patet multos fuisse innoxios. Secus erat de vitulo aureo : illum enim omnes adoraverunt ; unde omnes proscissae a Mose et Levitis occisi sunt, *Exodi* cap. XXXII, vers. 27.

Hic ergo judicialiter res acta est, et peccantes per testes convicti, damnati sunt ad suspendium. Verisimile est quod ait Abulensis, omnes qui per testes convincebantur ingressi fuisse tabernacula harum puellarum Moabiticarum, hoc ipso damnatos fuisse. Haec enim earum tabernacula erant lupanaria, ut patet vers. 18. Sunt ergo miles, vel adolescens ex proposito vadit ad lupanar, hoc ipso de scortatione convictus et damnari potest. Hic enim ingressus vehementissimum dat presumptionem criminis, quod in secreto fit, nec aliter quam hoc modo probari potest : quis enim in lecto decumbens intuetur ? Sic Phinees, videns Zambri ingredientem tabernaculum Madianiticis, eum nudo pugione resecutus est, ut occideret, nec aliam criminis probationem requisivit. Adeundo ergo Moabitidas meretricias, censentur ab eis meretricari, ac proinde esse rei mortis, eo quod Deus gravissime prohibuerat Hebraeis, *Exodi* cap. XXIV, 16, et *Deut.* cap. VII, 3, ne cum alienigenis inirent connubia : ergo pariter veterat gravissime ne cum eis fornicarentur. Ratio enim legis, scilicet ne ab illis pellicerentur ad idola et vitia Gentilium, tam in his quam in illis, locum habebat. Unde et apud Christianos eadem

(1) Pro contra solem hebr. est *coram solo*, id est, ante solis occasum : non enim licebat quemquam in publico noctu relinquere, ex lege *Deut.* XXI, 23. Ceterum homines non vivos, sed prius gladio aut lapidibus occisos, suspendi, docent plerique cum Alloli.

poena plectuntur adulteri, sacrilegi, incestuosi, qui plectuntur ii, qui cum conjugatis, monialibus, cognatis matrimonium inire volunt. Ita Abulensis.

Adde : hoc ipso quo meretricias has adibant Hebraei, magna erat praesumptio, quod comederent earum idolothya, et Beelphegor colerent ; ad hoc enim perficiendum, haec meretriciae cum suis idolis toae erant compositae, atque reipsa omnes suos amasios eo perducabant.

6. ET RECE UNUS DE FILIIS ISRAEL INTRAVIT CORAM FRATRIBUS SUIS, AD SCORTUM MADIANTIDEM. — Erat hic princeps tribus Simeon, nomine Zambri ; Madianitis vero erat filia principis Madian, ut patet vers. 14 : eo major fuit zelus et fortitudo Phinees, qui utrumque occidit. Plerat enim merito timere, ne tota tribus Simeon in eum pro principe suo insurgeret, eumque lapidaret.

Addit Josephus, penes quem sit fides, Zambri voluisse hanc Madianitidem ducere in uxorem, idque coram Mose professum esse, ac contra eum insurrexisse. Orationem ejus protervam enarrat idem Josephus.

Moraliter ex Phinees discit opus esse zelo ad res arduas aggredendas. Animi ardor diligentem facit et strenuum, frigus pigram facit et inertem, qualis est ille *Proverb.* XXVI : « Dicit piger : Leo est in via, et leona in itineribus ; » formicas putat esse leones et leonas in via Dei ; at fervidus homo etiam leones formicas aestimat, capitque : « Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. » Hinc S. Bernardus in vigilia S. Andreae : « Adami, inquit, voluntas non habuit fortitudinem, quia non habuit fervorem. » Si ergo cupis nobiles victorias de carne, mundo et diabolo, esto fervidus. Palmae fervidas amant regiones : sic victorie fervidos postulant homines. In caelum navigas flumine adverso, fervoris impetus necessarius est, ut fluminis impetum contempas. Pulchre Venerabilis Beda in *Luce* III : « Nisi, inquit, mentis contentio ferreat, unde mundi non vincitur, per quam anima semper ad ima revocatur. » Quinimo docent physici iram nobis a natura insitam esse, ut sit eos et stimulus virtutis : phlegma enim lentum est, torpidum et ignavum.

Rursus vide hic quam Deus et homines libidinem puniant, et castitates vindicent praemient. Refert Plutarchus in C. Mario, quod Lucius Marii ex sorore nepos, Trebonii militis pudicitiam tentans, ab eo sit interceptus ; Trebonius apud Marium accusatus, facinus confessus, causamque cedis offerens pudicitiam, a Mario corona sit redimitus.

Tityus Jovis et Elaræ filius, Latonam de stupro interpellans, ab Apolline sagittis confixus est ;

(2) In hebr. est, *unus de filiis Israel adduxit ad fratres suos Madianitidem*. Ubi notandum est Moabitas tum cum aliquot Madianiticis tribubus conjunctos fuisse, ut apparet ex cap. XXII, 4, 7.

Vers. 4.

Zelus Phinees.

Ad res arduas opus est zelo.

Iustitia placet Deum.

hunc dejectum ad inferos memorant, atque ita ibi ligatum, ut nullo modo movere se possit ; addunt poete, a duobus vulturibus jecur ejus diripi

Phaon mœchus cum Sappho deprehensus occisus est, teste Eliano, *De Varia historia*.

Persæ temulenti, cum impudice attrerent Macedonum concubinas, in convivio interfecti sunt ab Alexandro rege.

Livia Germanici soror, uxor Drusi, filii Tiberii Caesaris, occiso marito, Sejano copulata, a Tiberio atrocissimis tormentis cum Sejano interempta est.

Valentinianus III Imperator attentans uxorem Maximi, Patricii Romani, ab eo occisus est, qui et imperium invasit. Ita Zonaras.

Argivi sibi staterant praesidium mille hominum : iis praerat dux Bryas. Is vitium virgini intulit ; illa eadem nocte Bryantem somno oppressum oculis privavit. Deprehensa, ubi illuxit, supplex ad populum confugit. Deposcentibus eam mille viris, populus reddere noluit ; quare ad pugnam re deducta, victor populus in milites praesidiarios omni supplicii genere grassatus est. Ita Pausanias in *Corinth.* (1).

8. CESSAVITQUE PLAGA A FILIIS ISRAEL. — Hinc patet plagam pestis, ignis, aliamve similem a Deo immissam fuisse in Hebraeos fornicantes et idololatrantes, idque antequam Zambri ingrederetur ad Madianitidem, ibique a Phinees occideretur : nam Phinees, videns hanc plagam, ad eam avertendam occidit Zambri, eoque occiso plagam statim cessavit. Ita Scriptura saepe post factum, rei, quasi jam factae, meminit, eamque obiter perstringit, licet modum et historiam rei gestae ante non enarrarit. Ecce hic utrumque verum est illud Joannis Pape : « Zelus purgat facinus ; » et illud : « Vindicta Deum iratum lenit et placat. » Merito ergo S. Gregorius, hom. 13 in *Ezech.*, Phinees zeli et rectitudinis statuit exemplar : « Rectitudinis, inquit, zelo contra vitia accendimur ? Phinees ante oculos deducatur, qui coentes gladio transfigens, castitatis populum reddidit, et iram Dei iratus placavit. »

Memorant Annales Francie de S. Ludovico rege, quod, cum ipse preces ex psalmis Davidis ad Deum conciperet, et aliqui, qui pro reo quodam capitalis criminis gratiam peteret, intervenisset, rexque quasi aliud agens annisset, mox vero incidisset in illum versu. *Psal.* CV : « Beati qui custodiunt iudicium, et faciunt iustitiam in omni tempore ; » prolixius revocari jussit eum cui gratiam concesserat, eamque irritam fecit, memorabilis edita sententia : « Principem qui potest punire crimen, nec punit, non minus coram Deo reum esse, quam si ipse perpetrasset ; ac pietatis

(1) *Pro lupanar* hebr. est *הקבה*, posterior sive interior tentorii pars, in qua cubiculum erat. Conf. Arab. *Kubba* vel *Kubbah*, et cum articulo *al-kubba*. Hispanis *alcoba* dicitur et *alcova*, unde Gallorum *alcove*.

opus esse, non sevitiae, iustitiam facere. » Ita est sane. « Nec (ut inquit Seneca) pinguior mactari victima Deo potest, quam homo sceleratus. » Recte quoque dicitur : « Is qui parit malis, nocet bonis. » Haec de causa ferunt Maximilianum I imperatorem loca destinata ad supplicia sontium, venerabundum cum hoc solempni dicto : « Salve, iustitia, » praeterire solitum. Iustitia enim est basis et columen republicae, estque visus hesperus, inquit Aristoteles, imo sol mundi. M. Cato dicebat, « eos magistratus qui maleficos penis non coercent, non tantum non ferendos, sed lapidibus obruendos esse, ne ex poena neglectu salus republicae labefieret, » inquit Plutarchus.

Haec est septima plaga, quae in hoc libro *Numeros*. Hebraeis ob peccata immissa narratur : prima enim fuit in Sepheris concupiscentiae, ubi cum adhuc carnes essent in dentibus eorum, furor Domini percussit eos plaga magna nimis, *Num.* XI, 33 ; secunda fuit in Core, Dathan et Abiron, qui absorpti sunt a terra, vivique descenderunt in infernum, *Numer.* XVI, 33 ; tertia fuit eodem die, quando scilicet egressus ignis a Domino, occidit 250 viros rebelles, offerentes Lencensum, ibidem vers. 33 ; quarta fuit die sequenti murmurantium contra Mosen et Aaron, atque dicentium : Vos interfecistis populum Domini, et percussu sunt 14,700, ibidem vers. 49 ; quinta fuit, cum ob murmur propter laborem itineris, Deus in eos immisit ignitos serpentes, *Num.* XXI, 6 ; sexta fuit hic, vers. 4, cum scilicet Deus jussit suspendi fornicantes cum Beelphegor ; septima fuit hoc versu, cum Deus immissit plagam ob idem crimen, quam suo zelo avertit et discussit Phinees. Ita Rupertus.

9. ET OCCISI SUNT (puta, tam per plagam a Deo immissam, quam per sententiam et suspendium iudicium, de quo versu 5) VIGINTI QUATTOR MILIA HOMINUM. — Si enim hoc numero non comprehenderentur suspensi a iudicibus, eos utique seorsim numerasset Scriptura. Ita Abulensis. Ecce hic, ait Rupertus, quam Deus ut rhinoceros, vel potius monoceros, est castitatis amator, atque turpissimum Beelphegor, ejusque asseclas punit et profligat (2).

12. ECCE DO EI (Phinees) PACEM FORDERIS MEI, — id est securitatem et certitudinem pacis meae, q. d. Hunc ob zelum Phinees firmiter decerno, et quasi pacificor, promittoque illi.

13. ET ERIT (quod erit) TAM IPSI, QUAM SEMINI EJUS, FACTUM SACERDOTII SEMPERITERNUM, — quod scilicet ipse cum sua stirpe, post patrem Eleazarum, in pontificatum succedet, ita ut pontificatus inviolabiliter maneat in ejus familia et posteritate sem-

(2) S. Paulus, I Cor. X, 8, duntaxat viginti tria millia ponit. Utrumque locum facile conciliabis, si concedas, quod est verisimile, neque 23000 neque 24000 precisio interlisse, sed 23000 et aliquot centenas : ita ut rotunde loquentes tum Moses 24000, tum Paulus 23000 pari iure scribere poterint.

per, quamdiu scilicet Iudaeorum respublica et Iudaismus stabit. Ita Abulensis.

Alii censent sacerdotium hic vocari pacem faciens, id est fedus pacis vel pacificum, per hypalagen, ob duas causas: prima est, quod sacerdotes praes aliis hominibus in pace, amicitia et societate Dei esse videantur. Nam quotidie in conspectu Dei versantur, cum illo colloquuntur, responsa accipiunt: illi orationes, oblationes et vota sua et populi offerunt; secunda, quod sacerdotium rite administratum causa erat pacis, concordiae, omnique tranquillitatis et felicitatis inter Deum et homines, propter praes et sacrificia sacerdotum quibus Deus orbi placatur.

Audi hic paradoxum B. Petri Damiani, epistola 12, vel, ut alii notant, 11, cap. 11, ad Nicolaum II Romanum Pontificem, ubi ait Deum voluisse, ut deinceps ipse Phinees, in praeium preclari huius facinoris, viveret usque ad finem mundi, pulaque ipsum Phinees fuisse eundem, qui postea dictus est Elias; idem senserunt veteres nonnulli Hebraei, teste Origene, tomo VII in Joan. Ibi enim Damianus citans haec verba huius capituli: «Ecce do ei partem foederis mei, et erit tam ipsi, quam semini eius pactum sacerdotii perpetuum,» sic ait: «Pacem quippe Dominus illi sui foederis dedit, quia sedati omni carnis molestia, vivere illum usque ad finem mundi in paradisi amonitate constituit. Ipse siquidem est, nisi fallor, Elias propheta, qui videlicet igneis equis est translatus in caelum: cui nimirum Phinees nomen est a parentibus inditum, Elias vero nomen est accidens per eventum: Elias siquidem interpretatur Deus Dominus, quod ex hac occasione ei impositum creditur, quia cum legatus a populo ad Ruben et Gad, qui novum altare construxerant, mitteretur, hoc ab eis responsum excausationis accepit: Fortissimus Deus Dominus ipse novit, si praevocationis animo hoc altare construximus. Inde ergo Phinees vocatus est Elias, ut illorum responsum, ejus videatur esse vocabulum.»

Hae sententia nova est et improbabili, quam nullis refutat Tornielius. Probat tamen eam Damianus primo, ex S. Hieronymo qui in Hebraicis Quaest. in lib. I Paral. id ipsum docet.

Respondet, illum librum vel non esse S. Hieronymi, ut quidam annularunt, vel S. Hieronymum hanc, uti et alia, non ex sua, sed ex Hebraeorum sententia dicere. Talia enim sunt, quae ibidem tradit de matre Moysi, quod fuerit amita mariti sui, quodque Moyses post legem latam mandaverit patri, ut eam dimitteret: et quod ipse postmodum ex alia uxore genuerit Eldad et Medad, fratres Moysi, licet non uterinos.

Secundo, probat eam ex I Paral. ix, 19, ubi loquens Scriptura de iis qui redierant ex Babylonica captivitate, sic ait: «Hi sunt Coritae super opera ministerii, etc., Phinees autem filius Eleazari erat dux eorum;» ergo Phinees vixit usque,

imo post captivitatem Babylonicam. Respondeo. Respon. illum Phinees esse alium ab hoc nostro: ille enim erat Levita, hic erat sacerdos: ille erat ex posteris Cori, hic erat nepos Aaronis: quare et alius fuit Eleazar, pater Phinees, ibi ab hoc nostro.

Tantum ergo promittitur hic Phinees pontificatus continuatio in posteris ejus.

Fuit hoc magnum praeium. Pontifex enim Judaeorum in summo erat honore, atque in summis opibus: maximam enim partem oblationum, primitiarum et decimarum, imo, ut multi volunt, decimam decimae, id est centesimam partem omnium fructuum totius Judaeae, ipse solus percipiebat. Hinc ipse erat summus omnium iudex, Deuter. cap. xvii, 9, iungebatque cum regibus connubia, imo et sceptrum ipsum tandem obtinuit. Machabei enim simul erant pontifices, et simul duces, ac paulo post reges Israel. Aristobulus enim, Joannis Hyrcani filius, et Simonis Machabei nepos, fuit pontifex, primusque sibi imposuit diadema regni, ut docet Josephus, lib. XIII Antiquit. cap. xix; atque post eum regnavit Alexander filius, cui successit Aristobulus junior, qui simul fuerunt pontifices et reges: hinc omnes prognati sunt ex Phinees, uti ait et gloriatur eorum parens Mathathias, I Machab. ii, 34. Vide hic quid apud Deum mereatur zelus et zelosus.

Dices: Ex lege et iure gentium deditur Phinees, utpote primogenitus, succedere patri Eleazaro in pontificatu: ergo nil novi beneficii hic ei confertur.

Respondeo nova quaedam hic ei conferri: Respon. primo enim assecratur hic ipsi longior vita, quod scilicet ipse supervicturus sit patri, itaque reipsa futurus pontifex. Secundo, assecratur ei, quod pontificatus in ejus familia permanebit.

Dices secundo: Pontificatus, paulo post Phinees, translatus est ex ejus familia ad familiam Ithamar, puta ad Heli: nam, ut docet Josephus, lib. V Antiquit. cap. ult. et lib. VIII, cap. 1, Eleazar in pontificatu successit filius Phinees, huius filius Abiezer, huius filius Boeci, huius filius Ozi: a quo translatus est ad Heli (qui fuit de familia Ithamar, ut patet I Paralip. xxiv, 3), cui successit ex filio Phinees, nepos Achitob, huius filius Abias, huius frater Achimelech, huius filius Abiathar (ut docet Tornielius anno mundi 2940), a quo nunc Salomon pontificatum transtulit ad Sadoc, qui erat de familia Eleazari et Phinees: quomodo ergo hic Phinees promittitur pontificatus aeternus?

Respondet primo Cajetanus, promissionem hanc esse iuris, non facti: iure enim debitum fuisse familie Phinees pontificatum in perpetuum; sed de facto translatum esse ad Heli, ad breve tempus; secundo, Dionysius Carthusianus respondet promitti hic Phinees Pontificatum aeternum, non absolute, sed sub conditione, si posteris patri pietatem sequantur, nec ob peccata sua pontificatu privari mereantur: jam autem posteros Phinees peccasse, ideoque sua culpa pontificatu ad

Respon.

Pontifex erat in summo honore et gloria.

Factus est rex

Objecto.

Respon.

Objecto.

Successio Phinees.

Respon.

Secundo.

tempus exidisse; tertio, et facile dici potest promitti hic Phinees pontificatum aeternum, hoc scens, quod eo non sit spoliandus iugiter, sicut spoliatus est Heli; sed quod pontificatus illius familie adhereret usque ad finem Synagoga iudaismi, esto ad breve tempus interrumpatur et transferatur ad Heli ejusque posteros: paulo enim post rediit ad familiam Phinees, in eaque iugiter mansit usque ad Christum. Sic dicitur Genes. xlix, 10, quod non deficiet sceptrum de Juda, donec veniat Christus: constat autem sceptrum hoc defecisse primo anno regni Herodis, Christus vero natus est anno 33 regni Herodis; ergo ante Christum sceptrum de Juda defecerat per 33 annos. Sed parvum hunc numerum in tanta multitudine non computat, nec aestimat sacra Scriptura. Ita facit et hic.

QUI ZELATUS EST PRO DEO SUO, ET EXPIAVIT SCULUS FILIORUM ISRAEL. — «Expiauit,» primo, id est punivit et vindicavit sotes et sceleratos. Sic enim iudices dum puniunt sotes, suam republicam quasi expiant coram Deo, et toto mundo. Iusta enim scelerum vindicta est expiatio reipublicae. Secundo, «expiauit,» id est mundavit: quia effecit ne quis amplius auderet similia committere; tertio, «expiauit,» id est abstulit scelus negligentiae Israelitarum, quo scilicet ipsi negligebant hoc scelus corrigere: plectere; quarto, «expiauit,» quia sanguinem Zambri, quasi victimam piacularem, Deo pro aliorum incolumitate obtulit. Ita Abulensis.

Vers. 15.

15. MADIANITIS, etc., VOCABATUR COZBI, FILIA SUR PRINCIPIS NOBILISSIMI MADIANTARUM. — Hebraice est, Cozbi filia Sur: ipse erat caput populorum, et caput familiae patris in Madian. Nam in Madian regnabant quinque reges, ut patet capite xxxi, vers. 8, sed parvi, qui proinde Josue xiii, 11, Principes vocantur: inter hos quinque nobilissimus et summus erat Sur, qui filiam suam hic prostulit Hebraeis, ut eos ex consilio Balaam hoc modo deciperet, atque averteret, vel superare posset. Tantus erat ejus omnium metus, tantus amor vite et regni. Non enim norant hi Gentiles bonum honestatis, pudicitiae et virtutis.

16 et 17. LOCUTUSQUE EST DOMINUS AD MOYSEN DICENS: HOSTES VOS SENTIANT MADIANTITAE, ET PERCUTITE EOS. — Hic Deus auctores sceleris et fraudis Beelphegor, scilicet Madianitas, bello ulcisci jubet; Moabitae autem, qui magna sceleris et cladis pars et causa fuerant, tacite excipit, quia Moabitae conservatos volebat: idque partim ob merita Lot, ut dicitur Deuter. ii, 19; partim ob Ruth, ex qua David (fuit enim David pronepos Ruth) et Christus originem erant ducturi; Ruth enim fuit Moabitae, et in Moab nata: unde antiquam nata fuit Ruth, Hebraei non intulerant bella Moabitae; sed postquam nata fuit, et ex Moab migravit ad Iudaeos, David Moabitae miris castigavit et percussit, ut patet II Reg. viii, 2. Ita Abulensis.

Tolerant ex iure naturae et gentium. Hebraei

Madianitas, a quibus laesi fuerant, bello appetere, sed exspectant imperium Domini; Dominus enim in deserto et ad stationes, et ad bella, et ad quaevis alia eos dirigebat, utpote populi dux. Unde statim a scelere Beelphegor, iussit Madianitis bellum inferri.

18. QUIA ET IPSI HOSTILITER EGERUNT CONTRA VOS, ET DECEPERE INSIDIAS (fraudibus, de quibus dixi vers. 1) PER IDOLUM PHOGOR (id est Beelphegor, uti dixi vers. 3), ET PER COZBI, FILIAM DECIS MADIAN, SOROREM SUAM (id est gentilem suam; erat enim Cozbi Madianitas, ac consequenter Madianitarum erat soror, id est cognata et affinis. Hic enim decepit Zambri, ducenti tribus Simon, cuius, utpote dnceis, exemplum multi ex eadem, ut patet cap. seq., vers. 14, et ex aliis tribubus secuti sunt. Peccata enim principum et dominorum multos habent imitatores), QUE PERCUSSA EST (a Phinees) IN DIE PLAGAE, — nam eodem die grassabatur plaga, immissa a Deo, vers. 8; sed postquam Phinees occidit Cozbi cum Zambri, illico plaga cessavit.

Moraliter, discite hoc capite quam sit periculosa conversatio cum feminis, quamque viri feminas, et femina viros fugere debeant. Adamum seduxit Eva, Davidem Bethsabee, Salomonem mulieris.

Praeclare sententia ille apud Sophronium in Prato Spirit. cap. cxix: «Filioli, inquit, sal ex aqua est, et, si appropinquerit aquae, continuo solvitur et deficit: et monachus similiter ex muliere est; itaque si appropinquet mulieri, solvitur et ipse, atque in id desinit, ut jam monachus non sit.»

Id omnes Saneli et verbo et exemplo accueverunt. S. Dominicus ad mortem usque virgo permansit, adeo ut et aliis virginitatem afflaret. Unde studiosus quidam osculans manum ejus, tantam inde fragrantiam et gratiam hausit, ut deinceps et mente et corpore esset castus. Et tamen S. Dominicus suadebat castitatis studiosis, ut omnes mulieres prorsus fugerent, ita quoque ipse faciebat, et insuper se jejuniis et penitentibus affligebat.

S. Franciscus asserbat frivolum esse colloquium cum muliere, excepta sola confessione, vel instructione brevissima.

S. Jordanes, qui S. Dominico in generalatu proxime successit, Fratrem quemdam increpuit, quod manum mulieris tetigisset; cumque ille responderet: Mulier haec pia et devota est; respondit Jordanes: «Pluvia bona est, et terra bona, et tamen ex horum commixtione fit lutum.»

S. Thomas Aquinas a fratribus tentatus per mulierem lasciviam, cum titione fugavit, eoque signum crucis formans in pariete, et ibi orans cum lacrymis, postulansque perpetuam virginitatem, indormiit, viditque duos angelos, qui sibi renes astringerent (ita arcte, ut ex dolore exclamaret) dicentes: Ecce cingimus te circulo castitatis, quod nunquam dissolvetur. Unde ipse omni postea libidinis sensu caruit: et tamen ille ipse

Cur Moabitas dicitur interea Hebraei?

deinceps omnes mulieres semper horruit et fugit quasi serpentes.

Regina Sicilia, S. Ludovici, ex Franciscana familia Episcopi, mater, eum ad se Neapolim venientem, ut filium suum, more Gallico osculari volebat; renuit S. Ludovicus; tum illa: « Numquid non sum mater tua? » cui ille: « Scio, ait, sed mulier es, quam servo bei osculari non licet; » nam, ait S. Bernardus: « Mulieris corpus totum est igneum. » Ita fugit Joseph lascivientem heram, relicto in manibus ejus pallio. Ita S. Augustinus, teste Possidonio, domi suae ne quidem sororem habere voluit. Ita fugit non semel S. Bernardus, cum ob eximiam speciem, ab impuris mulierculis ad seclus sollicitaretur. Alias easdem noctu abegit, clamans: Latrones! latrones! ac tandem ut omni tentatione se eximeret, ad claus-

tra Cisterciensis monasterii profugit, nimirum, ut ait Sapiens: « De vestimento procecidit tineae, et a muliere iniquitas viri; » et: « Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. »

Ita denique fugit magnus ille S. Joannes Anachoreta, qui Theodosio Imperatori victoriam praedixit. Nam, uti narrat Palladius in *Lausiacis* cap. XIII, ipse per 40 annos nullam mulierem vidit. Cumque 90 esset annorum, enixe rogatus a Tribuno, ut uxori suae importune id petenti, videntem se preberet, respondit: « Hac nocte ab ipsa videbor in somnis, nec amplius pergat in carne videre faciem meam. » In somnis ergo ei per phantasma apparuit, nec aliter ab ea se videri passus est, qui et cap. XLIV, luctuosum Eremitae cujusdam per mulierem lapsum enarrat. Plura attulit *Genes.* cap. XXXIV, vers. 1.

S. Jo-
annis
Anachore-
tae.

CAPUT VIGESIMUM SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hebraei terram sanctam ingressuri numerantur, a viginti annis et supra, per singulas tribus, ut tunc terra dividatur.

1. Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen et Eleazarum filium Aaron sacerdotem: 2. Numerate omnem summam filiorum Israel a viginti annis et supra, per domos et cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. 3. Locuti sunt itaque Moyses et Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant 4. a viginti annis et supra, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus: 5. Ruben primogenitus Israel: hujus filius, Henoch, a quo familia Henochitarum: et Phallu, a quo familia Phalluitarum: 6. et Hesron, a quo familia Hesronitarum: et Charmi, a quo familia Charmitarum. 7. Hæ sunt familiae de stirpe Ruben: quarum numerus inventus est, quadraginta tria millia et septingenti triginta. 8. Filius Phallu, Eliab. 9. Hujus filii, Namuel et Dathan et Abiron. Isti sunt Dathan et Abiron principes populi, qui surrexerunt contra Moysen et Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt, 10. et aperiens terra eos suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, 11. ut Core pereunte, filii illius non perirent. 12. Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: Jamin, ab hoc familia Jaminitarum: Jachin, ab hoc familia Jachinitarum: 13. Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. 14. Hæ sunt familiae de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti. 15. Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: 16. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum: 17. Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. 18. Istæ sunt familiae Gad, quarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti. 19. Filii Juda, Her et Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. 20. Fueruntque filii Juda, per cognationes suas, Sela, a quo familia Selaitarum: Phares, a quo familia Pharesitarum: Zare, a quo familia Zareitarum. 21. Porro filii Phares: Hesron, a quo familia Hesronitarum: et Hamul, a quo familia Hamu-

litarum. 22. Istæ sunt familiae Juda, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia quingenti. 23. Filii Issachar, per cognationes suas: Thola, a quo familia Tholaitarum. Phua, a quo familia Phuitarum: 24. Jasub, a quo familia Jasubitarum: Semran, a quo familia Semranitarum. 25. Hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti. 26. Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, a quo familia Sareditarum: Elon, a quo familia Elonitarum: Jalel, a quo familia Jalelitarum. 27. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti. 28. Filii Joseph per cognationes suas, Manasse et Ephraim. 29. De Manasse ortus est Machir, a quo familia Machiritarum: Machir genuit Galaad, a quo familia Galaaditarum. 30. Galaad habuit filios: Jeser, a quo familia Jeseritarum: et Helec, a quo familia Helectitarum: 31. et Asriel, a quo familia Asrielitarum: et Sechem, a quo familia Sechemitarum: 32. et Semida, a quo familia Semidaitarum: et Hepar, a quo familia Heparitarum. 33. Fuit autem Hepar pater Salphaad, qui filios non habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina: Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. 34. Hæ sunt familiae Manasse, et numerus earum quinquaginta duo millia septingenti. 35. Filii autem Ephraim per cognationes suas fuerunt hi Suthala, a quo familia Suthalaitarum: Becher a quo familia Becheritarum: Thehen, a quo familia Thehenitarum; 36. porro filius Suthala fuit Heran, a quo familia Heranitarum. 37. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit, triginta duo millia quingenti. 38. Isti sunt filii Joseph, per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis: Bela, a quo familia Belaitarum: Asbel, a quo familia Asbelitarum: Abiram, a quo familia Abiramitarum: 39. Supham, a quo familia Suphamitarum: Hupham, a quo familia Huphamitarum. 40. Filii Bela, Hered, et Noeman. De Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum. 41. Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus fuit, quadraginta quinque millia sexcenti. 42. Filii Dan per cognationes suas: Suham, a quo familia Suhanitarum; hæ sunt cognationes Dan per familias suas: 43. omnes fuere Suhanitæ, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti. 44. Filii Aser per cognationes suas: Jemna, a quo familia Jemnaitarum: Jessui, a quo familia Jessuitarum: Brie, a quo familia Bricitarum: 45. Filii Brie: Heber, a quo familia Heberitarum: et Melchiel, a quo familia Melchielitarum. 46. Nomen autem filiae Aser, fuit Sara; 47. hæ cognationes filiorum Aser, et numerus eorum, quinquaginta tria millia quadringenti. 48. Filii Nephtali per cognationes suas: Jesiel, a quo familia Jesielitarum: Guni, a quo familia Gunitarum: 49. Jeser, a quo familia Jeseritarum: Sellem, a quo familia Sellemitarum. 50. Hæ sunt cognationes filiorum Nephtali per familias suas, quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti. 51. Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, et mille septingenti triginta. 52. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: 53. Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessiones suas. 54. Pluribus majorem partem dabis, et paucioribus minorem: singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio; 55. ita duntaxat ut sors terram tribus dividat et familiis. 56. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipiant, vel pauciores. 57. Hic quoque est numerus filiorum Levi per familias suas: Gerson, a quo familia Gersonitarum: Caath, a quo familia Caathitarum: Merari, a quo familia Meraritarum. 58. Hæ sunt familiae Levi: Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, familia Core. At vero Caath genuit Amram, 59. qui habuit uxorem Joehabed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto: hæc genuit Amram viro suo filios Aaron et Moysen, et Mariam sororem eorum. 60. De Aaron orti sunt Nadab et Abin, et Eleazar et Ithamar, 61. quorum Nadab et Abin mortui sunt, cum obtulissent ignem alienum coram Domino. 62. Fuerunt omnes qui numerati sunt, viginti tria millia generis

masculini, ab uno mense et supra: quia non sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum ceteris data possessio est. 63. Hic est numerus filiorum Israel, qui descripti sunt a Moysse et Eleazaro sacerdote in campetribus Moab supra Jordanem contra Jericho: 6. inter quos, nullus fuit eorum qui ante numerati sunt a Moysse et Aaron in deserto Sinai. 63. Prædixerat enim Dominus quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Caleb filius Jephone, et Josue filius Nun.

1. POSTquam NOBILIORUM (fornicantium cum filiabus Moab et Madian, cap. præced.) SANGUIS EFFUSUS EST, DIXIT DOMINUS AD MOYSEM ET ELEAZARUM. — « Dixit, » scilicet per columnam nubis, incubantem ostio tabernaculi, non autem ex propitiario et Sancto sanctorum; licet enim Moses illud ingredi posset, quoties de aliquo dubio Deum consulere debebat, tamen Eleazarus pontifex illud non nisi semel in anno, puta in festo Expiationis, ingredi poterat, juxta legem *Levit. xvi. 2 et 19.*

2. NUMERATE OMNES SUMMAM FILIORUM ISRAEL, A VIGINTI ANNIS ET SUPRA. — Fuit hic tertius census neralis totius populi: *primus* enim habitus fuit

librica tabernaculi, *Exod. xxx. 12, et xxxviii. 25. Secundus*, cum ordinate sunt acies ad pugnam et ad castrametandum, *Numer. i et ii*: uterque actus est anno secundo ab egressu ex Aegypto, in Sina. *Tertius* hoc loco factus est, anno quadragesimo, cum jamjam ingressuri essent terram promissam, ut scilicet illa inter tribus congrue pro numero ejusque dividi et distribui posset. Ridiculum enim est, quod ait Rabbi Salomon, Deum hic facisse, ut facit pastor, qui gregem numerat, quem lupus vastavit, ut ex numero superstitium, sciat quot perierint et rapte sint.

Quare omnes qui hic numerantur, alii sunt ab iis qui anno secundo numerati sunt, *Numer. i et ii*; nam omnes illi jam interierant, ob murmur exploratorum in Cadesbarne, de quo *cap. xiv. ut patet ex hoc capite, vers. 64.*

Præter hos tres, fuit quartus census, sed specialis, primogenitorum et Levitarum, de quo *cap. iii, vers. 13 et 40.*

A VIGINTI ANNIS ET SUPRA, — quia hi soli apti erant ad arma et bella, jamjam cum Chananeis, in ingressu Chanaan, gerenda. Numerantur ergo hic soli bellatores, et hi soli inter se diviserunt terram Chanaan: minores ergo viginti annis, ut non numerantur, nec apti erant ad bella, ita nec terræ Chanaan hereditatem per se adieperunt, ut patet *vers. 33.*

3. LOCUTI SUNT ITAQUE MOYSES ET ELEAZAR, — scilicet id quod dixerat Dominus, ut videlicet disponerent se omnes numerandi per turmas et familias, ut commode possent numerari. Census hic ita videtur peractus, ut primo singularum tribuum familias, deinde singularum familiarum domos, ac denique singularum domorum capita numerarent (1).

(1) Hebraei habent, et dixit Moyses et Eleazar sacerdos

SUPER JORDANEM, — juxta Jordanem: sic dicitur Jesus stans *super*, id est *juxta*, eam, imperasse *febr. Luc. iv. 39.*

5. RUBEN PRIMOGENITUS ISRAEL. — In hoc censu servatur ordo vexillorum et acierum, qui constitutus fuit *cap. ii*; ita tamen ut primum vexillum sit Ruben, cum suis, utpote primogeniti; secundum sit Judæ, qui senior erat cæteris; tertium sit Ephraim, qui ex matre libera, puta ex Rachele, erat prognatus; quartum sit Dan, cum suis, qui ex ancilla, puta Bala, erat genitus.

10. ET FACTUM EST GRANDE MIRACULUM. — Hebraice est, fuerunt in signum, quod Chaldaeus, Vatablus et alii ad præcedentia referunt, *q. d. Core, Dathan, Abiron, etc.*, fuerunt in signum, id est fuerunt exemplo aliis filiis Israel, quo ipsi docerentur non esse murmurandum et rixandum contra Moysen et superiores.

Verum, quia sequitur in Hebræo: *Et filii Core non sunt mortui*, hinc sagacius noster Interpres, videns hæc verba connecti præcedentibus, intellexit signum hoc, tam ad sequentiæ hæc verba quam ad præcedentia pertinere, sensumque esse, *q. d. Core, Dathan et Abiron facti sunt in signum, id est in exemplum, non quale quale, sed portentosum et miraculosum, non tantum ex eo quod terra absorbit eos, sed etiam ex eo quod, Core pereunte, filii ejus non perierant, sed penduli in aere hæserunt, quia scilicet patris rebellioni non consenserunt. Per miraculum enim servatos esse filios Core patet, ex eo quod omnino videantur tunc fuisse cum patre Core in tabernaculo, æque ut filii Dathan et Abiron, qui cum parentibus perierunt; cum enim Moses adit eos, omnes filii et famuli eorum, domum ad rem et item tantam confluxerunt, nec parentes passi fuissent, filios in hoc schismate a se avelli, aut domo abire.*

De hoc miraculo, et de hisce Core filii, dixi *cap. xvi. 31.*

12. FILII SIMEON — *Genes. xlvi. 10, et Exod. vi. 13, numerantur sex filii Simeonis; hic vero et ad illos, in campetribus Moab, juxta Jordanem Jericho, dicens (vers. 4): A nato viginti annos et supra, sicut præcepti Jehovæ Moysi et filiis Israel qui egressi fuerant de terra Aegypti (vers. 5): Ruben, etc. Deest aliquid, ut patet. Plerique post dicendo addunt: tollite summam filiorum Israel; post vero supra: Et fecerunt sicut. Maurer, servata vi primaria verbi רָבַר, disponere, digere, vertit, et recensuit eos Moyses et Eleazar sacerdos, etc.; tum debet dicens; denique finem versiculi 4 cum sequentibus copulata ita, et filii Israel egressi a terra Aegypti, scilicet fuerunt Ruben, etc.*

44. JESSU, A QUO FAMILIA JESSUITARUM. — Hoc loco nuper quidam apposite obstruxit os ignorantis hæretici, more solito Societatem Jesu et Jessutas abominantis, eo quod nomen eorum non inveniretur in sacris Bibliis.

53. ISTEIS DIVIDATUR TERRA, JUXTA NUMERUM YOCABULORUM, IN POSSESSIONES SUAS. — Ut scilicet pro numero familiarum et capitum que diversa solet habere vocabula, id est nomina, terra dividatur et possideatur a singulis: est metonymia, vocabulum enim sive nomen sumitur pro re, sive persona nominata.

54. SINGULIS, SICUT NUNC RECENTI SUNT, TRADETUR POSSESSIO. — « Singulis, » scilicet tum hominibus, tum tribubus, tum familiis, tum potius capitibus familiarum (hoc enim magis consonat

I Paralip. iv. 24, tantum quinque numerantur: omittitur enim Ahod sextus, quia mortuus est sine liberis: unde non habuit familiam nec sortem in terra Chanaan. Rursus, filius ejus primus, qui hic vocatur *Namely* in Genesi et Exodo vocatur *Tammel*; et qui ibi vocatur *Sohar*, hic vocatur *Zare*; ex Hebræo enim צָרַח *Sohar*, per metathesin, similitate mutanda litteram *tsade* in affinem *zeta*, fit צָרַח *Zarech* sive *Zare*; sic in aliis nominibus similis est variatio: qui enim hic, *vers. 30, vocatur Iezer, Josue xvii. 2, vocatur Abiezer, et qui hic, vers. 24, vocatur Isabub, alibi vocatur Iob.*

Nota hic valde decrevisse tribum Simeonis; nam in censu prioris, qui actus est anno secundo, numerata sunt capita hujus tribus 39 millia et trecenta, ut patet *Numer. ii. 13*: hic vero tantum numerantur viginti duo milia et ducenta: diminuta ergo fuit tribus 37 millibus et centum capitibus, quod plerique tribuunt ultimæ plage, ob fornicationem cum Madianitis immissæ, *cap. xxv. 9*, que maxime in hac tribu sævierit, eo quod ex ea plerumque decem sumum Zambri, quem Phinees occidit, secuti, cum Madianitis fornicati sint; idque satis insinuat *cap. præced., vers. ult.*, ubi jubet Deus invadi Madianitas ob insidias et scelus Cozbi, cum qua fornicatus est Zambri. Ita Abulensis.

Hinc rursus, tribus Simeon, utpote exigua, juncta fuit cum tribu Juda, atque in ejus sorte sortem suam accepit, ut patet *Josue xix. 9*. Tribus enim Juda fuit maxima et validissima: continebat enim capita 76 300, ut patet *vers. 22*. Post Julia numerosissima fuit tribus Dan, 64 400 capitum, *vers. 43*; post Dan fuit Issachar, capitum 64 300, *vers. 23, etc.*

38. FILII BENJAMIN. — Hic tantum numerantur quinque filii Benjamin, cum tamen *Genes. xlvi. 16*, ligentur, ut patet *Genes. xlvi. 21*. Quinque ergo reliqui ejus filii mortui sunt sine liberis, aut in posteris eorum familia interit.

44. JESSU, A QUO FAMILIA JESSUITARUM. — Hoc loco nuper quidam apposite obstruxit os ignorantis hæretici, more solito Societatem Jesu et Jessutas abominantis, eo quod nomen eorum non inveniretur in sacris Bibliis.

53. ISTEIS DIVIDATUR TERRA, JUXTA NUMERUM YOCABULORUM, IN POSSESSIONES SUAS. — Ut scilicet pro numero familiarum et capitum que diversa solet habere vocabula, id est nomina, terra dividatur et possideatur a singulis: est metonymia, vocabulum enim sive nomen sumitur pro re, sive persona nominata.

54. SINGULIS, SICUT NUNC RECENTI SUNT, TRADETUR POSSESSIO. — « Singulis, » scilicet tum hominibus, tum tribubus, tum familiis, tum potius capitibus familiarum (hoc enim magis consonat

textu Hebræo), ut ipsi ulterius in singulos sue familie, qui viginti annorum sunt, sortem acceptam dividant.

57. HIC QUOQUE EST NUMERUS FILIORUM LEVI, PER FAMILIAS SUAS. — Hic tantum numerantur quinque familie Levi, cum fuerint octo, ut patet *Exod. vi. 17, 18, 19, et I Paralip. xxiii et seq.*, quia præcipuas tantum hic recenset; hic enim familie Levitice ex professo non numerantur, uti ceteræ, eo quod non essent accepturæ sortem cum aliis tribubus in Chanaan, ut dicitur *vers. 62.*

62. FUERUNTQUE OMNES (Levite) QUI NUMERATI SUNT, VIGINTI TRIA MILLIA, GENERIS MASCULINI, AB UNO MENSE ET SUPRA. — Nota: Ex eo quod jussisset Dominus, *cap. iii, xlii et xliii*, commutari primogenitos Hebræorum in Levitas unius mensis et supra, idque ad paucitatem Levitarum multitudini primogenitorum adæquandam, et simul ad dignitatem Levitarum declarandam: hæc de causa jubet hic eos rursus numerari ab uno mense et supra, tanquam suos, utpote qui olim eadem ætate servierat redemptioni primogenitorum; nam qui necdum mensem expleverant, non serviebant redemptioni huic, unde non censentur Levite, nec ad Deum pertinebant, ac proinde hic non numerantur. Tribus Levi parum fuit propagata; paucissima enim inter omnes tribus habuit capita, tam in hoc censu quam in prioris, *Numer. cap. iii. 43.*

63. NULLUSQUE REMANSIT EX IIS: NISI CALEB JEPHONE, ET JOSUE FILIUS NUN. — Excepit Levitas; nam ex eis supererant Moses, Eleazar, Ithamar, et forte nulli alii qui numerati fuerant in Sina, et mature ætatis erant tempore exploratorum, facileque superabant annum vigesimum. Caleb hoc tempore erat 78 annorum, ut colligitur ex *Josue xiv. 7*. Josue vero ut minimum erat 83 annorum. Nam hæc omnia gesta sunt anno quadragesimo, et ultimo peregrinationis Hebræorum in deserto, quo mortuus est Moses, qui statim successerat Josue, qui ut summum præfuit populo 27 annis: mortuus est autem Josue anno ætatis 110, ut patet *Josue cap. ult. 29*. Item: ab his 110 annis vite, annos 27 principatus ejus, habebis 83, ejus annum jam dictum, quo mortuus est Moses, ipseque Mosi in ducatu successit.

Hinc patet hisce 38 annis, emortuis patribus totidem plene filios successisse, qui vigesimum annum completes vel superantes, apti erant ad bella. Nam in hoc censu inventa sunt bellatorum sexcenta millia, et mille septingenti triginta, ut dicitur *vers. 31*; in prioris vero censu, ante 38 annos initio, inventa sunt bellatorum sexcenta tria millia, quingenti et quinquaginta, ut dicitur *cap. i. 46*. Prior ergo census superat hunc tantum mille octingentis et viginti capitibus.

CAPUT VIGESIMUM SEPTIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Propter filias Salphaad, Deus fert legem, ut, deficiente prole mascula, Alia parentibus succedant in hereditatem. Secundo, vers. 12, jubetur Moses ex monte Abarim contemplari Chanaan, atque sibi in ducatu populi substituere Josue.

1. Accesserunt autem filiae Salphaad, filii Hopher, filii Galaad, filii Machir, filii Manasse, qui fuit filius Joseph: quarum sunt nomina, Maala, et Noa, et Hegla, et Melcha, et Thersa. 2. Steteruntque coram Moysse, et Eleazaro sacerdote, et cunctis principibus populi, ad ostium tabernaculi foederis, atque dixerunt: 3. Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quae concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter cognatos patris nostri. 4. Retulitque Moyses causam earum ad iudicium Domini, 5. qui dixit ad eum: 6. Justam rem postulant filiae Salphaad; da eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in hereditatem succedat; 7. ad filios autem Israel loqueris haec: 8. Homo cum mortuus fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas; 9. si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos; 10. quod si et fratres non fuerint, dabitur hereditatem fratribus patris ejus; 11. sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his qui ei proximi sunt: eritque hoc filius Israel sanctum lege perpetua, sicut praecipit Dominus Moysi. 12. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Ascende in montem istum Abarim, et contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. 13. Cumque videris eam, ibis et tu ad populum tuum, sicut iovit frater tuus Aaron: 14. quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram ea super aquas; haec sunt aquae contradictionis in Cades deserti Sin. 15. Cui respondit Moyses: 16. Provideat Dominus Deus spirituum omnium carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc: 17. et possit exire et intrare ante eos, et educere eos vel introducere, ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. 18. Dixitque Dominus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est spiritus, et pone manum tuam super eum. 19. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote et omni multitudine: 20. et dabis ei praecipua cunctis videntibus, et partem gloriae tuae, ut audiatur eum omnis synagoga filiorum Israel. 21. Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar sacerdos consulat Dominum. Ad verbum ejus egrediatur et ingrediatur ipse, et omnes filii Israel cum eo, et caetera multitudine. 22. Fecit Moyses ut praeciperat Dominus. Cumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote et omni frequentia populi. 23. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quae mandaverat Dominus.

1 et 2. ACCESSERUNT AUTEM FILIAE SALPHAAD, etc., STETERUNTQUE CORAM MOYSE, ET ELEAZARO SACERDOTE, ET CUNCTIS PRINCIPIBUS POPULI, AD OSTIUM TABERNACULI. — Quia juxta ostium tabernaculi erat tentorium Moysi, atque ad illud, vel certe ad vicinum atrium tabernaculi, conveniebant seniores populi, convocati a Mose ad concilium.

2 et 3. ATQUE DIXERUNT: PATER NOSTER, etc., IN PECCATO SUO MORTUUS EST, — scilicet ob peccatum multitudinis, tempore exploratorum, quod pecca-

tum fuit commune totius populi. Omnes enim a vigesimo anno et supra, ob hoc peccatum mortui sunt in deserto.

3. HIC NON HABUIT MARES FILIOS; CUR TOLLITUR NOMEN ILLIUS DE FAMILIA SUA, QUIA NON HABUIT FILIUM? DATE NOBIS POSSESSIONEM INTER COGNATOS PATRIS NOSTRI, — *q. d.* Date nobis filias hereditatem in Chanaan, pro patre nostro mortuo sine mascula prole, ut per hereditatem hanc nostram maneat nomen et familia patris nostri in Israel:

etio enim filii nostri, saltem aliqui, ab hac hereditate Salphaad, denominabuntur posteri vel familia Salphaad; aliqui enim filii nostri sequentur nomen et hereditatem sui patris, alii vero sequentur nomen et hereditatem suae matris, sive avi materni, puta nostram, et patris nostri (hereditas enim inter Hebraeos erat immobilis et perpetua, ac consequenter et familia cujus ipsa erat, et a qua denominabatur, erat perpetua). Alioqui enim, si nulla detur nobis hereditas, filii nostri, non patris nostri, sed mariti cui nubemus, uti hereditatem, ita et nomen sortientur; itaque nomen et familia patris nostri interibit. Ita Abulensis.

Ex hoc loco colligitur quod apud Hebraeos, si proles aliqua esset mascula, illa omnium erat haeres, ita ut filiae nullam hereditatis partem adire possent: ratio erat, quia per masculos, non per feminas, nomenque, distinguuntur et conservantur familiae. Fuit autem per Dei providentiam in veteri Testamento tanta cura conservationis et distinctionis familiarum, nam propter jura primogeniturae, et propter certitudines omnium familiarum, secundum successiones hereditatum: ut scilicet certo constaret, una familia emoriente, quoniam illi sanguine esset proxima, ut in hereditatem ejus succederet: tum ut liquido constaret Christum ex Judeis, et ex Juda natum esse, uti Deus promiserat Jacobo, *Genes. xlix. 10.* Atque haec una inter alias causas fuit, cur voluerit Deus beatam Virginem nubere Josepho, ut scilicet Judaeis, qui putabant omnino eam ex Josepho concepisse et genuisse Christum, probari posset Christum descendere ex Davide et Juda. Nam ex eis descendere Joseph, sciebant omnes Judaei.

4. RETULITQUE MOYSES CAUSAM EARUM AD JUDICIUM DOMINI, — *q. d.* Moses super hac questione consulit Dominum, ad ostium tabernaculi (ibi enim Deus per columnam nubis loquebatur), vel ad propitiatorium in Sancto sanctorum.

5 et 6. QUI (DOMINUS) DIXIT AD EUM (MOYSEN): JUSTAM REM POSTULANT FILIAE SALPHAAD; DA EIS (jube eis dari in Chanaan. Nec enim Moses ingressus est Chanaan, ac consequenter nulli in ea hereditatem actu et reipsa dare potuit) POSSESSIONEM INTER COGNATOS PATRIS SUI. — Adierunt ergo haec filiae possessionem, non jure suo, sed paterno: unde dicuntur patri succedere in hereditate, scilicet illa, quam habuisset pater in Chanaan, si vixisset eamque ingressus fuisset; quia feminae Hebraeae nullam habebant jus ad hereditates, nisi unico hoc casu, si videlicet pater earum defunctus esset sine prole mascula, ideoque nomen ejus perituum: tum enim filiae patri succedebant, alisque agnatis omnibus preferabantur (uti dicitur Deus vers. seq.), sed ita ut unam duntaxat haberent sortem patris sui, quae inter omnes filias aequaliter dividebatur, cum masculi filii singuli, a 20 anno et supra, suo jure singulas in Chanaan possessiones adirent et dividerent.

Dico a vigesimo anno, quia minores anno vigesimo non adibant hereditatem in Chanaan jure proprio, sed alieno, scilicet paterno, si pater esset mortuus: unde sicut pater, si vixisset, tantum habuisset jus ad unam sortem, ita hi filii, licet multi essent, tamen ad unam tantum sortem, quae patris eorum fuisset, jus habebant, idque ad hoc ut haberent unde viverent, ne fratribus essent oneri, et ut nomen eorum non periret de stirpe sua. Ita Abulensis, *Quaest. X.*

Singulae ergo filiae, in patris sui sortem divisam et sibi attributam succedentes, ex filiis, qui ex se nascebantur, aliquem nomine patris sui nuncupabant; isque in ejus hereditatem succedebat; alii vero filii mariti et nomen et hereditatem cernebant, eamque aequaliter dividebant. Exceptio primogenitos. Hi enim duplicem adibant hereditatis portionem, ut patet *Deuter. xxi. 17.* Haec intellige de hereditate proprie dieta, seu de bonis immobilibus; nam de mobilibus Hebraei disponere poterant ad libitum, eaque dare filiabus, non masculis, uti passim ex his dotem consignabant filiabus. Plura de jurebus successioem apud Hebraeos vide apud Abulensem hic.

11. DABITUR HEREDITAS HIS QUI EI PROXIMI SUNT, — masculi scilicet. Loquitur enim lex de successione, quae fit ex parte patris. Nam si quis matri et avo materno in hereditate successisset et moreretur sine liberis, succedebat ei cognatus matris, non patris, quia bona haec erant familiae matris, vel avi materni (non autem patris); unde in ea manere debebant, nec poterant transferri ad aliam, puta patris, familiam, uti docet Abulensis, *Quaest. XXXIII.* Idque ne familiarum et tribuum fieret permixtio et confusio. Ad hoc enim jussit Deus hereditates ex una familia vel tribu in aliam non transferri, ut ex hereditate certo constaret ejus familiae vel tribus quisque esset.

12. DIXIT QUOQUE DOMINUS AD MOYSEN: ASCENDE IN MONTEM ISTUM ABARIM, — tum ut ex eo videas terram promissam; tum ut in eo moriari: pater ex seq. Mons hic Abarim, saltem secundum diversas partes et juga, varia habet nomina. Nam vocatur Phasga, Phogor, excelsa Baal, Nebo; in Nebo enim dicitur mortuus esse Moyses, *Deuter. xli. vers. 1.* Voluit Deus Mosen mori in monte, non in castris, ne Hebraei patri ad idola, ejus corpus quasi numen colerent.

CONTEMPLARE INDE TERRAM, QUAM DATURUS SUM FILIIS ISRAEL, — ut saltem aliqua voluptate fruaris in visione terrae, quam tantopere ingredi petisti et optasti, ut patet *Deut. i. 24 et 23.* Nam ex eo loco patet Mosen ardentissime orasse Deum pro ingressu in terram promissam; sed Deo id abnuente, et indicente ei silentium, petit sibi designari successorem, ut ex hoc cap. vers. 16 patet.

13. IBIS ET TU AD POPULUM TUUM, — morieris, o Moyses, in Moab, et ibis ad limbum patrum, sive ad sinum Abrahae.

46 et 47. PROVIDEAT DOMINUS DEUS SPIRITUM,

Femina
namque
Castum
mortuum,
scilicet
patris
sui ad
paterem.

(q. d. Tu qui es Deus spirituum, id est qui solus spiritus et animas creas (hinc enim Apostolus, *Hebr.* cap. xii, 9, Deum vocat *patrem spirituum*; parentes vero, *patres carnis*), quique nosti omnium hominum spiritus et corda, ac consequenter optime nosti quis sit aptissimus tante molis, ut videlicet mihi in gubernatione talis et tanti populi succedat, provide et signa) HOMINEM, QUI SIT SUPER MULTITUDINEM HANC, ET POSSIT EXIRE, ET INTRARE ANTE EOS, — id est possit esse dux et ductor eorum in omni opere, tam bellico, quam civili. Hoc enim hebraice significat hæc metaphora, sumpta a pastoribus educentibus gregem; hi enim ante eum exant et intrant, itaque eum pascent et regunt.

18. TOLLE JOSUE FILIUM NUN, VIRUM IN QUO EST SPIRITUS DEI. — « Spiritus Dei, » id est prudentia, pietas, fortitudo et ceteræ virtutes tali principi necessarie.

ET PONE MANUM TEAM SUPER EUM, — ut hæc cæremonia Josue instituitur tuus successor, et dux populi, et consequenter a me majori spiritu et gratia ad id munus opportuna donetur, ut dicitur *Deut.* ult. vers. 9. De hac cæremonia dixi *1 Timoth.* iv, 14.

20. DABIS EI PRÆCEPTA, — de modo regendi populum, maxime ut eum in vera unius Dei religione ac lege conservet et præbeant.

ET PARTEM GLORIÆ TUÆ, — q. d. Communica, o Moses, cum Josue coram, id est splendorem et radios vultus tui, ut sol facit lunæ, inquit Rabbi Moses. Unde Chaldaeus verit: *Habitique de splendore tuo super eo.* Hinc et Hebræi passim Moysen comparant soli, Josue lunæ, quæ a sole lumen accipit; sed nusquam Scripturæ aut veteres hæc radios dant Josue, nec eos Josue afflare poterat Moses. Ita Abulensis qui pluribus id ipsum confutat.

Alii per gloriam accipiunt mansuetudinem et humilitatem Moysi, quæ eum populo mire amabilem et laudabilem reddiderunt; ipse enim ex eo quod cum Deo loqui solet quasi amicus cum amico, nihilo superior factus, erga omnes piæ et mitem se exhibuit. Verum nec hanc suam mansuetudinem Moses afflare poterat ipse Josue.

Dico ergo: Da Josue partem gloriæ, id est honoris et auctoritatis tuæ apud populum, ut eum, quasi futurum populi principem, reverentur compelles, eumque ut talem toti populo proponas et commendes, ut populus eum pro te acceptet ut duum, eumque revereatur, utpote quem a te honoratum et auctoritatem donatam viderit; unde sequitur: « Ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. » Addit Cajetanus juberi hie Moysi, ut insignia magistratus et principatus sui communicet cum Josue, v. g. ut tradat ei suam virgam, quæ erat quasi sceptrum, ideoque insigne principatus; ut partem famulorum ei consignet, ut det ei annulum signatorium, paludamentum, etc. Hæc enim insignia solet decorari, et quasi

inaugurari novus magistratus et princeps. Alter verit Oleaster, scilicet: « Da Josue partem dejectionis, vel humilitatis tuæ; » radix enim *דלדל* *idala*, unde *דלדל* *hoda*, significat projicere, dejecto, q. d. Doce Josue tuam humilitatem et mansuetudinem, ut illa eum populo reddat acceptum, sicut te reddidit.

Hic sensus non est incongruus; prior tamen est germanior, estque Septuaginta, Chaldee et aliorum passim.

Cur filii Moysi ei in ducatu populi non successerint, hæc causam dat Auctor *De Mirabilibus S. Scripturæ*, lib. I, cap. xxv, apud S. Augustinum, tom. III, quod « ipsi, ait, Gentili matre (de Sophera Madiantide) peregrinationis (exilii Moysi) causa generati sint. » Successit ergo ei Josue, qui tam ex materno, quam paterno genere erat Hebræus. Add: dicitur hic populi ex Aegypto unicus fuit et extraordinarius, non hereditarius; electione ergo Dei is delatus est Moysi, ejusque ministro Josue. Denique posteri Moysi fuerunt degeneres, *Judic.* xviii, 30.

21. PRO HOC (PRO JOSUE) SI QUID AGENDUM ERIT, ELEAZAR SACERDOS CONSULET DOMINUM. — Hebraice, *Eleazar interrogabit pro eo, in iudicio Urim coram Domino, q. d. Eleazar pontifex indutus ephod, et rationali, cui inscriptum est Urim, itaque existens in pontificalibus, et fungens quasi munere pontificio, de rebus dubiis Josue occurrentibus, interrogabit Dominum, itaque ab eo de omnibus erudietur et instruetur. De hoc oraculo Urim vide dicta *Exodi* xxviii, 30.*

AD VERBUM EUS EGREDIETUR, ET INGREDIETUR IPSE, ET OMNES FILII ISRAEL. — « Ejus, » scilicet Josue, inquit Abulensis, « hic enim, ait, præponitur Josue, quia erat princeps secularis, summo sacerdoti directe, ita ut teneretur Eleazarus obedire Josue in omnibus quæ juberet, sicut ceteri de populo; et sic fuit tempore Moysi, quia ipse non erat sacerdos: Aaron tamen, quia erat summus sacerdos, obediebat illi, quia erat princeps populi, et sic fuit in Veteri Testamento, quod sacerdotes summi essent sub regibus: nunc autem est e contrario, quia omnis secularis potestas obediit summo Pontifici, qui est inter omnes viros Ecclesiasticos, sicut summus sacerdos inter omnes sacerdotes et Levitas Hebræorum; » hucusque Abulensis.

Verum si ejus non respicere Josue, sed Eleazarum, clare patet ex Hebræo. Sensus ergo est: « ad verbum ejus, » id est iuxta oraculum ejus, scilicet Eleazari, qui præcessit, « ingredietur, » id est ager quicquid agendum erit, tam « ipse, » scilicet Josue, quam « omnes filii Israel. » Licet enim Moysen speciali privilegio delegisset Deus in Prophetam, legislatorem et consecratorem sacerdotum, ita ut in Mose esset utraque potestas, scilicet civilis et sacra, sive sacerdotalis, eaque per eminentiam et superintendantiam: Moses enim erat summus sacerdos et pon-

Eleazar per oraculum Urim dirigebat Josue.

tifex, sed extraordinarius; erat enim dignior Aaron, imo Aaronem debebat dirigere: unde dicitur *Psal.* xxviii: « Moses et Aaron in sacerdotibus ejus; » tamen postea Deus has potestates divisit. ita ut Josue in sacerdotio succederet Eleazarus, in principatu Josue, tumque Josue et civiles principes per pontifices direxit, eosque pontificio oraculo et definitioni stare jussit, ut Ecclesiastica potestas legis novæ significaretur, quæ civilis præstat, eamque non raro dirigere debet: atque ex hac causa rex Saul, quia scilicet Samueli Levite et Prophætæ inobediens fuit, regno æque ac vita exiit.

Discant hic principes et Prælati officia et beneficia, non in filios et cognatos, sed in digniores conferre. Ecce Moses principatum resignavit jussu Dei in Josue oriundum ex alia tribu, scilicet Ephraim; pontificatum vero, non in filios quos duos habebat, sed in Aaronem resignavit: idque ut disceremus, ait S. Hieronymus in cap. *1 ad Titum*, has dignitates non sanguini deferendas esse, sed vite. At nunc, ait, cernimus plures hæc rem beneficium facere, ut non querant eos in Ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant Ecclesie obsequi; sed quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequii delatitii, vel pro quibus voluntam quispiam rogaverit; et, ut deteriora taceam, qui ut Clerici fierent, numeribus impetrarunt. » Idem etiam ponderavit Origenes, hom. *22 in Numeros*: « Nulla, inquit, hic populi acclamatio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Et certe, quid est aliud pontificatum dirigere ad familiam dandam, quam rem tam sacram, tamque divinam omnino profanare, et ad sæcularem usum adhibere, ut fecit Baltazar ille in convivio? Quod quidem sacrilegium magnè luit, statim et regno exutus et vita. »

Cælestinus V, ut narrat Alvarus, cum audisset fratris filium in curiam venisse, ejici statim jussit, et cum multi Cardinales deprecatores se interposuissent, multo labore ac precibus hoc ad summum impetrarunt, ut ei simplex ac tenue quoddam beneficium concederet: quo ille accepto, statim remissus est domum. Ita Alvarus, lib. *II De Planctu Eccles.* cap. xv, et Hieronymus Platens, *De Dignitate Cardinalium*, cap. xxv.

Nihil illustrius quoad hæc rem Clemente IV summo Pontifice, qui anno mclxxv Ecclesie Pastor electus, hæc eandem constantiam mirabiliter tenuit. Sic enim memorie proditum est eum duas habuisse filias ex legitimo matrimonio susceptas, et harum alteri, ut in monasterio collocaretur, 30 libras Turonenses; alteri, ut haberet, trecentas numerari jussisse, æ lege, ut æqualis conditionis viri haberet. Quæ etiam cum nepotem tamen haberet, cui ipse nihil unquam dederat, sed Gallie antistes in gratiam Pontificis tres contulerat in eum canonicatus; multis deinde rogantibus ut aliqua eum dignitate cohonestaret, non modo nunquam adduci potuit, ut id faceret, sed

eum ultro compulsi, ut ex tribus illis beneficiis unum, quod mallet, retineret, reliqua resignaret. Ita Platens ibidem.

Addit Platina in ejus Vita ipsam in hæc verba amicis pro nepote jam dicto intercedentibus respondisse: « Ego Deo, non autem carni et sanguini acquiescam; Deus ita vult, ut sua in piis causis erogentur. Dignus Petri successor non est, qui plus cognationi, quam pietati et Christo tribuit. » Porro ipsius Clementis hæc de re epistolam ad unum e cognatis recenset Onuphrius et Gianconus in *Clemente IV*; quæ, quia rara est, et æterna memoria ac imitatione dignissima, eam hic attexere placuit; ea sic habet: « Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus, qui certius immensitatem oneris experimur, et ideo quod aliis gaudium, nobis metum subministrat et flammam. Sane ut scias quæ sit aditus te debet habere, scire te volumus, quod humilior solito debeas esse. Neque enim, quod nos vehementer humiliat, debet nostros extollere, maximeque cum honor hujus sæculi momentaneus sit, et sicut ros transeat matutinus: nec ad nos te vel fratrem tuum, vel ex aliis nostris aliquem venire volumus sine nostro speciali mandato, quia spæ sua frustratus, si secus venire presumeret, oporteret redire confusus. Sed nec in tua sororis nuptiis gradum quaras propter nos altiores, nec enim nos haberet propitios, nec in aliquo adjuutores. Si tamen eam filio nullis simplicis deservaveris, in trecentis libris Turonensibus tibi proponimus subvenire. Et si altiora quæsieris, nec a nobis denarium speres; et hoc ipsum secretissimum esse volumus, et tibi et matri solummodo notum esse. Illud etiam scias, quod nullum nullamque de sanguine nostro, sub nostri sublimationis obtentu inflari volumus; sed tam Mobilium, quam Ceciliam viros volumus habere volumus, quos haberent, si essemus in simplici clericali. Sibyllam vixit, et die ei quod locum non mutet, sed remaneat apud Susam, et omnem maturitatem, et habitus honestatem observet, et preces nobis pro aliquo non presumat assumere. Nam et ei pro quo fierent, essent inutiles, et ipsis qui rogaverint damnose. Et si forte per aliquos ex hac causa munera offerentur, ea respuit, si vult nostram gratiam retinere. Saluta matrem et fratres. Datæ Perusii, in festo SS. Perpetuæ et Felicitatis. » Macte animo, Clemens, hoc facinore magis quam ullo marmore æternitati nomen tuum; vivet semper grata et sancta tui memoria; hæc tuam bullam nulla ætas obliturabit; hoc tuum decus, vane gloriam loquentur futura sæcula, laudantibus tuam sapientiam posteri, celebrantibus tuam integritatem cælestes coram Deo et toto orbe, in ultimo et decretorio illo magni judicii die, ac deinceps per omnem æternitatem; qui si bona non tua, sed Christi, consignasses oblivis, brevi interituris, et saepe in ætatis hereditibus, jam pridem inglorius et in-

cognitus cum tuis perpetua oblivione (ut taceam offensam Dei et hominum) sepultus jaceres! Nec enim permittit Deus familias bonis Ecclesiasticis erectas et exaltatas diu perdurare, uti frequens docet experientia. Dicis ergo quod vivens sperantem quae dixisti, nunc autem possidens et fruens dicis: « Dominus pars hereditatis meae et calcis mei, tu es qui restitues hereditatem meam mihi. »

Marcellus Pontifex, etsi paucissimis diebus pontificatum tenuit, tamen hoc brevi tempore specimen praeiit eius virtutis, quam deinceps sine dubio tenere decreverat. Hic enim Pontifex factus neminem suorum Romam venire passus est, ne fratrem quidem Alexandrum, cuius etiam filios suos, quos ipse Romae educabat, a nemine salutari, raro in publicum, nec nisi ad Sacrum fere audiendum prodire permisit. Narrat etiam Onuphrius, qui fuit ei familiarissimus, ejusque fatina consilia norat, fuisse ei deliberatum et fixum, tantum fratri, ejusque liberis elargiri, quantum nobili alieni eo loco nato habere convenerat; non tamen ut ultra privatam conditionem se efferrent, nec ad ullam probeverentur dignitatem. Imo vero de Ecclesiae fructibus ne assem quidem donare constituisse, nisi ex Cardinalium omnium sententia. Ita Platus, *De Dignitate Cardinali*, cap. xxv.

Exstitit etiam nostris fere temporibus memorabile factum Adriani VI, quem in propinquos universos ita moderatum fuisse ferunt, ut etiam quibusdam durior videretur. Nam patruelis filium in Senensi gymnasio litteris studentem, quod

non vocatus Romam venisset, confestim merito equo impositum remisit; et alios satis arcta affinitate conjunctos, qui ex Germania ad eum accurrerant, cum singulis sagum lanæum, et medicore vaticum donasset, pedibus item uti venerant, reverti jussit. Idem ibidem.

S. Richardus Episcopus Cloestrensis consanguineos suos, etiam maturos et habiles ad beneficia Ecclesiastica, admittere noluit ulla ratione, sciens Pastorum Principem Dominum nostrum Jesum Christum, non B. Joanni Evangelistae ipsius cognato, sed B. Petro, sanguine illi minime conjuncto, regni caelorum claves tradidisse. Ita habet Vita ejus apud Surium, 3 aprilis.

O quam multis hodie beneficia sunt maleficia! quam multi officia quasi offas lethiferas glutunt! Qui enim ea cognatis vel amicis indoctis, impuris, vitiosis et indignis conferunt, non beneficia, sed veneficia eis largiuntur, quibus ipsi suas et suorum animas occidunt, et ad tartara mittunt. Hi ludunt in patrimonio Christi et republicae, quasi illud propria et avita foret hereditas, neque cogitant ejus se tantum esse dispensatores, non dominos: non cogitant quomodo dispensationis hujus sibi credite strictam ab eis rationem exigit Christus; non cogitant se, ut ipse pastores, pascere debere totam Ecclesiam Dei, non hunc illorum cognatum cum tanto molorum et boni communis dispendio. Vae Praelatis, vae Principibus!

23. REPLICAVIT, — retulit, enarravit: hebraice est, *præcepit*.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prescribit Deus statas victimas in festis offerendas: primo, ut quotidie agnus unus mane, et alter vesperae immoletur; erat hoc iuge sacrificium. Secundo, vers. 9, ut in sabbato duo agni mane immoletur. Tertio, vers. 11, ut in noementa, in holocaustum immoletur vitulus duo, aries unus, et agni septem; pro peccato vero hircus unus. Eisdem victimas jubet offerri in festo Paschatis, vers. 16, et in festo Pentecostes vers. 26.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: 2. Præcipe filiis Israel, et dicis ad eos: Oblationem meam et panes, et incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua. 3. Haec sunt sacrificia quae offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum; 4. unum offeretis mane, et alterum ad vesperum: 5. decimam partem ephi similia, quae conspersa sit oleo purissimo, et habeat quartam partem hin. 6. Holocaustum iuge est quod obtulistis in monte Sinai in odorem suavissimum incensi Domini, 7. et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. 8. Alteramque agnum similiter offeretis ad vesperam juxta omnem ritum sacrificii matutini, et libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino. 9. Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, et duas decimas similia oleo conspersae in sacrificio, et liba, 10. quae rite fundantur per singula sabbata in holocaustum sempiternum. 11. In calendis

autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos agniculos septem immaculatos, 12. et tres decimas similia oleo conspersae in sacrificio per singulos vitulos, et duas decimas similia oleo conspersae per singulos arietes, 13. et decimam decimam similia oleo in sacrificio per agnos singulos: holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino. 14. Libamenta autem vini, quae per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum; hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt. 15. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis. 16. Mense autem primo, quarta decima die mensis, Phase Domini erit, 17. et quinta decima die solemnitas: septem diebus vescentur a zymis. 18. Quarum dies prima venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in ea. 19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem; 20. et sacrificia singulorum ex similia quae conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, et duas decimas per arietem, 21. et decimam decimam per agnos singulos, id est, per septem agnos; 22. et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis, 23. praeter holocaustum matutinum quod semper offeretis. 24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, et in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, et de libationibus singulorum. 25. Dies quoque septimus celeberrimus et sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo. 26. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino expletis hebdomadibus, venerabilis et sancta erit: omne opus servile non facietis in ea, 27. offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino: vitulos de armento duos, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem, 28. atque in sacrificiis eorum, similia oleo conspersae tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas, 29. per agnos decimam decimam, qui simul sunt agni septem: hircum quoque, 30. qui macatur pro expiatione, praeter holocaustum sempiternum et liba ejus. 31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

Nota: Hoc capite et sequenti, passim per sacrificium, intelligitur farreum, puta mincha; incensum vero vocatur, non thymiama, sed victima incensa et cremata Deo: holocaustum denique sempiternum vocatur iuge sacrificium agni.

1. DIXIT QUOQUE DOMINUS AD MOYSEN. — Non constat quando et ubi haec dixerit Deus: verisimile tamen est hic servari ordinem temporis et narrationis (nihil enim obstat eum servari ac proinde haec dicta esse Mosi, paulo ante mortem ejus anno 40 exitus ex Aegypto, in ultima mansionem. Ita Abulensis.

2. OBLATIONEM MEAM, ET PANES, ET INCENSUM ODO-
RIS SUAVISSIMI OFFERTE. — Per oblationem, panes et incensum, intelligit non panes propositionis, nec thymiama, sed tantum victimas Deo oblatas et incensas. Haec enim sunt panis, id est cibus Dei; id patet ex Hebraeo, qui sic habet, *oblationem meam* (scilicet) *panem meum* (id est, victimas meas) *per ignitiones meas* (quibus scilicet, haec victimae per ignem Deo igniuntur et cremantur) *in odorem suavitatis offerte*.

3. AGNOS ANNICULOS IMMACULATOS DUOS QUOTIDIE. — Describitur hic sacrificium quotidie bis, scilicet semel mane, secundo vesperae offerendum, quod proinde iuge dicebatur. Victima offerenda

erat, non vitulus, nec haedus (qui in paschate offerri poterat), sed agnus. Hunc enim tantum significat Hebraice *קֶבֶד kebes*.

Nota primo: Agnus hic debebat totus Deo, quasi summo omnium Domino, cremari, fierique holocaustum. Secundo, unus cremabatur mane, alter vesperae, ut tam in initio, quam in fine diei, Deum hac latria colerent, cum eoque sicut orsi erant, ita et finirent diem. Quis ergo Christianus negligat orationem matutinam et vesperinam, qua Deo vesperae pro beneficiis diurnis, mane pro nocturnis gratias agat, eique se suaeque omnia commendat? Tertio, agnus debebat esse anniculus, id est, annum non excedere: unde putat Abulensis anniculum, sive unius anni diei, etiamsi tantum esset 8 dierum; nam post octo dies Deo sacrificari poterant agni, haedi et vituli, ut patet *Exodi* xxii, 30. Quarto, debebat esse immaculatus, id est integer, et sine vitio corporis; poterat tamen esse albus, niger et habere maculas albas, vel nigras. Quinto, cullebat agno loco libamini addi debebat decima pars, sive assaron similia conspersae oleo, quod habebat mensuram quartae partis hin; etiam quarta pars hin vini, quod pariter libandum, id est effundendum, erat super agnum et similia, cum

isque cremandum : intellige hæc de parte vini et de pugillo farinæ seu mincha. Hic enim solus cremabatur cum agno; reliquum vero simile et vini cedebat sacerdoti offerenti, uti dixi cap. xv, vers. 5, et docet hic Abulensis. Assaron simile sunt circiter quatuor libris; quarta pars hinc sunt tres scyphi tredecim unciarum aquæ vel vini.

6. HOLOCAUSTUM JUGE EST, quod OSTENSIT IN MONTE SINAI. — Hinc satis colligitur Hebræos in deserto non obtulisse hos agnos, nec sacrificasse post discessum e Sina per annos 38; in Sinai autem oblatum esse jure sacrificium patet *Levit. ix, 17; Exodi xxix, 38*. In Sina enim institutum est sacerdotium et sacrificia, ibique Aaron et filii ejus suas primitias sacrificando celebrarunt.

INCENS. — Hebraice *ignitionis*, id est, sacrificii igniti, et cremati Deo. Vide dicta vers. 2.

9. DIE AUTEM SABBATI OFFERETIS DUOS AGNOS. — Hæc sunt victimæ pro festo sabbati, scilicet duo agni. Mane ergo sabbati tres agni immolabantur, scilicet unus pro jurgi sacrificio, duo pro sabbato; patet ex Hebræo, uti mox ostendam.

ET DUAS DECIMAS SIMILE OLEO CONSPERSE, IN SACRIFICIO, — ad sacrificium, puta ad *mincha*; hoc enim passim in Levitico significat « sacrificium, » scilicet ut sit farreum, non carneum.

9 et 10. ET LIBA (libamina simile, olei et vini) QUE RITE FUNDUNTUR PER SINGULA SABBATA, IN HOLOCAUSTUM SEMPTERNUM. — Hebraice et Chaldaice est: *Holocaustum sabbati in sabbato suo*, id est, quolibet sabbato offerentur agni duo, jam dicti, præter holocaustum jure, et libamen ejus. Itaque quod Noster vertit, et *liba*, etc., eodem modo intelligendum est, q. d. Præter sacrificium sabbati, offeretis et liba, id est libamina, que rite funduntur juxta legem per singula sabbata, id est, per singulos dies (hos enim sæpe significat sabbatum), in, vel ad, holocaustum jure et sempiternum. Ha Abulensis. Unde patet, in sabbato, uti et in aliis festis, servatum fuisse jure sacrificium diurnum; sed præter hoc proprium festi sabbati fuisse, ut ob sabbatum immolarentur alii duo agni, qui mane, uti et cæteræ victimæ, post oblationem jurgis sacrificii, simul immolabantur. Ha Abulensis.

Pari modo, si duo festa in unum diem coinciderent, fiebant eo die sacrificia propria singulorum festorum, atque insuper sacrificium jure, quod primum erat, cæteraque præibat. Sic festum Tubarum incidebat semper in neomeniam, puta in calendis mensis septimi, ferique poterat ut hic primus dies esset sabbatum, et tunc victime tam sabbati, quam Tubarum et neomenie, post jure sacrificium offerri debebant. Sic pascha et pentecoste incidere poterant in sabbatum, non tamen in calendis, quia pascha nunquam in primum, sed semper in 14 diem mensis primi; pentecoste vero semper in sextum diem mensis tertii incidebat.

1. 11. IN CALENDIS AUTEM OFFERETIS HOLOCAUSTUM.

— Calendæ erant prima dies mensis, que et neomenia sive novilunium dicitur, eo quod Hebræi menses suos computarent secundum cursum lune, videlicet ab uno novilunio ad aliud, ita ut prima dies mensis semper incidere in novilunium. Hæc prima dies mensis proprie non erat festum, quia in illa non cessabatur ab opere servili ex præcepto Dei; licet forte ex devotione nulli ab opere cessarent, quod innuit S. Augustinus, cum ait: « Melius facerent Judææ mulieres, si in neomenia nerent, quam in iis impudice saltarent. » Unde *Levit. xxiii*, inter festa non numerantur neomenia. Erat tamen ipsa clangore tubarum et sacrificiis sollemnis, ut patet ex hoc loco, et ex *Num. x, 10*, et ex *Psal. lxxxv, vers. 4*: « Buccinate, inquit, in neomenia tuba, in insigni die sollemnitatis vestræ. »

Porro novilunium et prima dies mensis, licet in eandem incidere, tamen non semper incidebant in eandem horam; nam cum ab uno novilunio ad alterum interfuerint 29 dies et 12 horæ, dies vero quælibet habet 24 horas, hinc factum est ut mensis Hebræorum alternis vicibus haberet, nunc 29, nunc 30 dies, junctis videlicet 12 horis excessentibus utriusque mensis, puta presentis et præteriti, ad conflandum trigessimum diem.

Quare si ponamus, v. g. primo mense, qui 29 est dierum, eadem hora incipere novilunium, et primam diem mensis, necesse est, sequenti mense, qui 30 habet dies, novilunium, non prima primæ diei hora, sed post 12 horas, puta vespere ejusdem diei, incipere. Duodecim enim horæ ex præcedenti novilunio et mense, in sequentem mensis, ejusque primum diem rejecit sunt; post quas incipit novilunium sequens.

Hinc patet nullos Hebræorum menses intercalares fuisse 29 et 23 dierum, ut Sigonius et alii qui alii voluerunt; sed omnes aut 29 aut 30 dierum fuisse; nam aliqui calendæ fuissent celebrate alia die, quam novilunii, et prima dies mensis non incidisset in novilunium; quod ex dictis patet esse falsum.

Unde Judæi etiamnum, instante novilunio, turriculas in synagogis descendunt, et diligenter observant lune ortum, ac ea exorta, statim tubæ sonitu neomeniam denuntiant. Similiter menses suos per lunationes descriperunt prisca Romani, ante reformationem anni per menses solares, uti docent Macrobius, lib. 1 *Saturnalium*.

Hinc patet secundo, annum Hebræorum aliquando incepisse ante æquinoctium vernum, aliquando post illud; nam intercalatio que alternis annis, vel tertio quoque anno fiebat, fiebat ut sequenti anni primus mensis incidere post æquinoctium; cujus ratio erat, quod mensis intercalaris erat ultimus anni, ideoque non primus, sed decimus tertius, qui proinde vicinior erat æquinoctio, quam primus mensis anni sequentis; ac proinde primus mensis anni sequentis,

Calendæ et neomenia erant prima dies mensis, puta novilunium. Non erat festum.

Cor in-
alibet
neomeniam
Prima
causa.

æquinoctium non præcedere, sed sequi debebat, uti docet Abulensis in *Levit. xxiii*.

Patet tertio, menses Hebræorum non respondisse ex æquo Romanis mensibus solaribus. Sic enim et tunc videmus novilunium sepe non concurrere cum primo die mensis, sed multo post agi, ideoque lunationem unam, unumque mensis lunarem, partim in unum mensis solarem, partim in alterum sequentem incidere.

Quæres, que fuerint causæ cur Deus instituerit neomeniam?

Respondeo: *Prima* fuit, ad recolendum beneficium gubernationis divinæ; sicut enim sabbato celebrabant Hebræi memoriam creationis, ita neomenia gubernationis divinæ. Hæc enim opposita significatur novilunio; nam luna inferioribus hæc corporibus dominatur, eaque maxime in novilunio immutatur solet. Aa Lyranus hic, et S. Thomas, II, *Quæst. CII*, art. 4, ad 10. Neomeniam ergo celebrando, Judæi agebant gratias Deo de beneficio gubernationis, eoque omni, sed maxime de eo, quod Deus prestat nobis per influxum solis, lune et aliorum corporum cælestium.

Hæc de causa Gentiles Romani « annum Jovi, id est soli, menses Junoni, id est lune, consecraverunt. Sol enim efficit annum, luna menses. Porro luna dicta est Juno a juvenescendo, et Lucina quasi lucida; putantque eam in partibus auxilium ferre mulieribus, unde illud:

Per, caeruleum astrorum polam,
Partus celerantemque lunam.

Facillime enim mulieres sub plenilunium videntur prolem eniti, » inquit Plutarchus in *Quæst. Roman.*

Rursum, Gentiles ut gubernationem divinam profiterentur, docebant duodecim deos duodecim mensibus presidere. Siquidem januarii tutelam credebat habere Juno, februarii Neptunus, martii Minerva, aprilis Venus, maii Apollo, junii Mercurius, julii Jupiter, augusti Ceres, septembris Vulcanus, octobris Mars, novembris Diana, decembris Vesta, uti docet Giraldus, *Synonymate* 4.

Secundo, ut Hebræi primitias, tam temporis et mensium, quam frugum Deo dependerent; hinc in neomenia offerunt in holocaustum vitulos duos, arietem unum, agnos septem, cum suis libamentis, ut hoc versu dicitur; Item hircum unum pro peccato, ut dicitur vers. 13.

Tertio, ut a Deo per sacrificia et preces, decursum totius mensis faustum et salutarem, ipso ejus initio peterent et impetrarent.

Quarta, ad legem Dei, et ea que illo mense agenda erant, in tabernaculo audiendum. Hæc de causa et apud Romanos in calendis populus confluebat in urbem, ut quisque disceret et intelligeret quid, eo mense, in divinis humanisque rebus faciendum incumbere; unde pontifex

calata, id est, vocata in capitolium plebe, quod ad Nonas dies superesset, repetita voce *calo* significabat, indeque calendis nomen est inditum, de quo fuse Macrobius, lib. 1 *Saturnalium*. Atque a calendis calendaria sunt dicta, scilicet diaria, in quibus calendæ singulorum mensium cum cæteris diebus erant descriptæ.

Hæc commode applices primæ Dominicæ mensis, qua Christiani religiosiores solent spiritum innovare, confiteri, communicare, Deo pro beneficiis mense elapso acceptis gratias agere, si que auspicia mensis ineuntis, totumque mensis offerre, atque omnia prospera in eo petere, quam ad rem iis in Ecclesiis nostris plenaria indulgentia a summis Pontificibus concessæ sunt; nec enim decet Christianos in hæc pietate et gratitudine cedere Judæis.

13. ET DECIMAM DECIMÆ SIMILE EX OLEO. — Decima decimæ erat una decima. Nam sicut pro vitulo tres decimas, pro arietem duas, ita pro agno unam decimam simile in libamen offerentur, ut patet cap. xv, vers. 5. Illa ergo una decima, hic et vers. 21, vocatur decima decimæ, id est, decima pars ephi, quod erat decima pars cori; corus enim continebat 40 ephi; ephi autem continebat 10 decimas sive assarones. Assaron ergo, sive decima, erat decima pars decimæ, id est ephi, sed centesima pars cori (decies enim decem sunt centum). Pro decima decimæ, hebraice est *assaron assaron*; quod cum Chaldaice sic quoque verti posset, et *singulas decimas per agnos singulos*: geminatio enim hebraea distribuit, idemque valet quod, *per singulos*.

13. HIRCUS QUOQUE OFFERETUR DOMINO PRO PECCATO, IN HOLOCAUSTUM SEMPTERNUM CUM LIBAMENTIS SCIS. — Hucusque descripsit holocausta in calendis sive in neomenia immolanda; nunc describit victimam pro peccato in calendis immolanda: ea erat hircus.

Talmudici fabulantur hunc hircum singulis calendis immolatum fuisse pro peccato, non populi, sed Dei, quod ipse, inquit, commisit, cum imminuit lucem lunæ, et fecit eam deficere, cum antea luna æquale lumen cum sole haberet, idque, quia luna dixerat Deo unum regem non debere habere duas coronas: cupiens ut soli Deus lumen detraheret, itaque ipsa solem suo splendore vinceret. Sed hæc tam stolidia sunt et stulta, quam blasphemæ.

Dico ergo hunc hircum fuisse oblatum pro peccato totius populi, indeterminatè et in genere toto anno, sed maxime præcedente mense elapso, commissis.

Quæres, quomodo hic hircus pro peccato vocatur *holocaustum sempiternum*? Rursum, quia habebat libamenta?

Responderi posset hircum hunc vocari holocaustum sempiternum, pro catachresin, quia scilicet semper stato tempore, puta in calendis, adeps hirci debebat cremari Deo: caro enim reli-

qua cedebat sacerdoti, juxta legem *Levit.* vi, 23. Simili modo adeps hostiæ pacificæ dicitur cremari in holocaustum, cap. iii, 5.

Rursum, per « libamenta » hic intelligi posset sal; nam mincha, id est simila, vinum et oleum, non libabantur in victimis pro peccato, ut dictum est cap. xv, 3; nec thus cum eis adolebatur, ut patet *Levit.* v, 12.

Verum hæc videntur arcta et contorta. Unde dioscensum hujus loci erudendum esse ex Hebræo, quem clare et plans sic vertunt Chaldaea, Septuaginta, Vatablus et alii, *hircum pro peccato offerentis, ultra holocaustum jure, sin libamentis ejus, g. d.* In calendis offerentis hircum pro peccato, ultra et post jure sacrificium. Nam holocaustum jure, nec in calendis, nec alias unquam, esto plurimæ aliæ offerentur victimæ, intermitteri poterat, illudque sua habebat libamina simile, olei et vini. Id ita esse secundo patet ex eo, quod simili prorsus modo dixit, vers. 10, in sabbato offerentis esse duos agnos ultra sacrificium jure, unde deus expresse jubet illud non omitti. Simili etiam modo, vers. 23, dicit in pasche offerendas esse victimas paschales, « præter holocaustum matutinum, » uti verit noster Interpres, idemque repetit in singulis aliis festis, vers. ult., et cap. seq. vers. 6, 11, 16, 22, 23, 28, 32, 34, 38; non est ergo dubium quin idem de calendis dicere voluerit. Quare nostra versio hoc loco, simili modo juxta Hebræum, Chaldaicum et Septuaginta exponenda est, ut *in holocaustum* idem sit quod *ad holocaustum*, cum holocausto, ultra holocaustum; sic vulgo dicimus: Rex dedit vestes aureas filie suæ in dotem, id est ad dotem,

id est ultra dotem, cum dote; nec enim vestes in dotem ipsam dari solent, et prepositio *in* sæpe sumitur pro *ad*, cum, etc. Forte etiam pro *in holocaustum*, legendum est *insuper holocaustum*, uti vult Abulensis, qui censet textum Latinum hic esse corruptum, vel mutilum vitio librario- rum.

46. PHASE DOMINI ERIT. — festum pasche erit. 49. OFFERTISQUE INCENSUM HOLOCAUSTUM DOMINO. — Pro *incensum* hebraice est *ignitionem*, id est victimam que igne crematur, fiatque holocaustum. Ex hoc versu patet, in festo pasche, oblatos fuisse in holocaustum duos vitulos, arietem unum, agnos septem cum suis libamentis, atque hircum unum pro peccato.

22 et 23. UT EXPIETUR (ut fiat expiatio) PRO VOBIS, PRÆTER HOLOCAUSTUM MATUTINUM. — Intellige et vespertinum, sed illud non exprimitur, quia de eo non erat causa dubitandi, uti de matutino; hoc enim videri poterat omitti posse, quando mane eodem tam multa alia sacrificia immolabantur: unde deus expresse jubet illud non omitti.

24. IN POMITEM IGNIS. — Hebraice, *ad panem*, vel cibum ignis, id est ad nutrimentum ignis.

26. DIES ETIAM FRUITIVORUM (in qua offerantur primas frugum maturas, id est panes ex primis frugibus, puta dies pentecostes, que celebratur expletis septem hebdomadibus, numeratis a secundo die azymorum) VENERABILIS ET SANCTA ERIT.

27. OFFERTISQUE HOLOCAUSTUM. — Eodem victimas jubentur hic offerri in festo Pentecostes, que jussæ sunt offerri in pasche, vers. 19.

Nota has victimas esse alias ab his de quibus *Levit.* xxiii, 18, ut ibi dixi.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubet Deus ut in festo Tubarum offerant vitulum unum, arietem unum, agnos septem. Secundo, vers. 7, eadem jubet offerri in festo Expiationis. Tertio, vers. 12, præscribit victimas in festo Tabernaculorum, per septem dies offerendas.

1. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis et sancta erit vobis: omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est et tubarum. 2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, et agnos anniculos immaculatos septem; 3. et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem: 5. et hircum pro peccato qui offertur in expiationem populi, 6. præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, et holocaustum sempiternum cum libationibus solitis; eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino. 7. Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, et affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea. 8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immacu-

latos septem: 9. et in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, 10. decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem; 11. et hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem et holocaustum sempiternum, cum sacrificio et libaminibus eorum. 12. Quinta decima vero die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis: omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus. 13. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, 14. et in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim; et duas decimas arietum uno, id est, simul arietibus duobus; 15. et decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim: 16. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, et sacrificio, et libamine ejus. 17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim, 18. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis: 19. et hircum pro peccato absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. 20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 21. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 22. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque et libamine ejus. 23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 24. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 25. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 27. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 28. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus, et libamine. 29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 30. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 31. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 32. Die septimo offeretis vitulos septem, et arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: 33. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 34. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno sacrificioque ejus et libamine. 35. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis, 36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem: 37. sacrificiaque et libamina singulorum per vitulos et arietes et agnos rite celebrabitis; 38. et hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus et libamine. 39. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris præter vota et oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, et in hostiis pacificis.

1. DIES CLANGORIS ET TUBARUM EST. — Festum Tubarum celebrabatur die primo mensis septimi; de hoc festo dixi *Levit.* xxiii, 24.

3. PER SINGULOS VITULOS. — id est per vitulum. Ita hebræa. Unus enim tantum vitulus quotannis offerabatur in festo Tubarum, scilicet singulis annis singuli vituli; et hoc voluit noster Interpres.

6. PRÆTER HOLOCAUSTUM CALENDARUM. — Festum enim Tubarum incidebat in calendis septimi mensis: unde in eo tam victimæ proprie calendis quam victimæ proprie festo Tubarum, immolari debebant, post jure sacrificium agni, ut dixi sup.

præced., vers. 10; unde idipsum hic repetitur et inoleatur in festo Expiationis, vers. 11, et in singulis diebus festi Tabernaculorum, ut patet vers. 16, 19, 22, 23, 28, 31, 34, 38.

7. DECIMÆ QUOQUE DIES MENSIS HUIUS SEPTIMI ERIT VOBIS SANCTA. — Illa enim erat festum Expiationis, de quo *Levit.* xxiii, 27.

11. ABSQUE HIS QUÆ OFFERRI PRO DELICTO SOLENT IN EXPIATIONEM. — Nam in die hoc expiationis expiatur sacerdos, populus et tabernaculum per illationem sanguinis in Sanctum sanctorum; nec hoc autem faciendum adscribitur etiam